

Kira Lehtinen

VALVOTTU KOEVAPAUS VANKIEN SILMIN

Sosiaalialan koulutusohjelma
2012

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 VALVOTTU KOEVAPAUS.....	7
2.1 Valvotun koevapauden perustavoitteena yhteiskuntaan sijoittuminen	8
2.2 Valvotun koevapauden valmistelu ja sitä koskeva päätöksenteko sekä muutoksenhaku	10
2.3 Valvotun koevapauden edellytykset.....	12
2.4 Valvottuun koevapauteen sijoitettavat vangit	14
3 VALVOTUN KOEVAPAUDEN SISÄLTÖ.....	15
3.1 Koevapauksien pituus.....	15
3.2 Toimeentulo ja toiminnan sisältö sekä asunto	16
4 VALVOTUN KOEVAPAUDEN VALVONTA	17
5 VALVOTUN KOEVAPAUDEN EHTOJEN RIKKOMINEN	20
5.2 Valvotun koevapauden päättäminen	21
6 AIEMMAT TUTKIMUKSET VALVOTUSTA KOEVAPAUDESTA	21
7 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	22
8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
8.1 Tutkimusaineisto ja menetelmät.....	24
8.2 Aineiston keruu	24
8.5 Aineiston analysointi	27
8.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	27
9 TUTKIMUSTULOKSET	29
9.1 Haastateltavien taustatiedot.....	29
9.2. Haastateltavien kokemuksia valvotusta koevapaudesta.....	30
9.2.1 Valvottu koevapaus siviilielämän harjoittelun mahdollistajana	30
9.2.2 Valvottu koevapaus koetaan helppona suorittaa.....	31
9.2.3 Valvottu koevapaus kerrotun mukaista	32
9.3 Valvotussa koevapaudessa saatu tuki.....	33
9.3.1 Valvottu koevapaus tukee tulevaa vapautumista suhteellisen hyvin.....	33
9.3.2 Tulevaisuus valvotun koevapauden jälkeen avoin ja mielenkiintoinen	35
9.4 Valvotun koevapauden kehittäminen	36
9.5 Vapaa sana valvotusta koevapaudesta.....	38
10 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	40
11 POHDINTA	43
11.1 Jatkotutkimusaiheita sekä kehitysehdotuksia	46
LÄHTEET.....	48

VALVOTTU KOEVAPPAUS VANKIEN SILMIN

Lehtinen, Kira
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Elokuu 2012
Ohjaaja: Vaininen, Satu
Sivumäärä: 56
Liitteitä: 4

Asiasanat: Valvottu koevapaus, vangit, vapautumisen tukeminen

---

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta sekä vapautumisen tukemisesta koevapauden aikana. Lisäksi selvitin valvotun koevapauden mahdollisia kehittämistarpeita. Valvottu koevapaus mahdollistui uudessa vankeuslaissa 1.10.2006. Sen tarkoituksena on tarjota vangille mahdollisuus vaiheittaiseen vapautumiseen kohti rikoksetonta siviilielämää.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus. Aineiston tutkimukseeni keräsin haastatellamalla kuutta Satakunnan vankilan valvotussa koevapaudessa olevaa vankia. Haastattelut suoritin teemahaastattelulla. Käytin työssäni aineiston analyysimenetelmänä teemoittelua.

Tutkimuksen perusteella voidaan osoittaa valvotun koevapauden olevan merkityksellinen. Valvotun koevapauden aikana elämänhallintataitojen harjoittaminen, sosiaalisen elämän elvyttäminen sekä tuen suuntaaminen vapautumiseen koettiin tärkeänä ja kannustavana. Valvotun koevapauden rajoitteita tai valvontaa ei koettu ankaraksi eivätkä ne haitanneet normaalin arjen suorittamista. Oma asennoituminen valvotusta koevapaudesta suorittamiseen pidetään tärkeänä. Valvottu koevapaus nähdään mahdollisuutena toisenlaisen elämän opetteluun ja sen mahdollistamista muille vangeille nähdään järkevänä.

Opinnäytetyö osoittaa tuen tarpeellisuuden valvotussa koevapaudessa. Valvottuun koevapauteen pääseminen tuki vapautumista. Oman arjen tasapainottaminen valvotun koevapauden aikana tuki ja mahdollisti toisenlaisen alun siviiliin.

Opinnäytetyön perusteella valvottua koevapautta on mahdollista kehittää toimivammaksi. Seurantalaitte koettiin hankalana ja sen toimivuutta kritisoitiin. Kehittämistä toivottiin myös päihdevalvonnan suorittamiseen.

SUPERVISED PROBATIONARY FREEDOM THROUGH THE EYES OF THE PRISONERS

Lehtinen, Kira

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

August 2012

Supervisor: Vaininen, Satu

Number of pages: 56

Appendices: 4

Tags: Supervised probationary freedom, Prisoners, supporting the liberation

---

Purpose of my thesis was to find out prisoners experiences about supervised probationary freedom and the support of liberation during the probationary freedom. I also found out about possible development needs of probationary freedom. A new prison act made supervised probationary freedom possible at 1.10.2006. Its purpose is to provide a gradual release towards the civilian life without crimes.

My thesis is a qualitative study. The data was gathered by interviewing six prisoners who are in supervised probationary freedom at Satakunta's prison. Interviews are conducted through thematic interviews. I used themes as my material analysis method.

The study shows supervised probationary freedom to be compendious. During the supervised probationary freedom exercise of life management skills, regeneration of social life and support towards the release was seen as an important and encouraging. Supervised probationary freedom restrictions or surveillance was not seen as bruising and wasn't harmful to the performance of normal everyday life. Their own attitudes to supervised parole performance is considered important. Supervised probationary freedom is seen as an opportunity to learn a different kind of life and enable provision to other prisoners is seen as sensible.

The thesis demonstrates the need of support for a supervised probationary freedom. Getting into supervised probationary freedom supported the liberation. Balancing of daily life during supervised parole supported and enabled the beginning of a different kind of civilian life.

Basis of the thesis, supervised parole is possible to develop more operational. The monitoring device was seen as difficult and it's performance was criticized. Development was hoped at the drug control capabilities too.

1 JOHDANTO

Valvottu koevapaus sisältyy 1.10.2006 voimaantulleeseen rikoslain muutokseen. Valvottu koevapaus tarkoittaa vankien portaittaista vapautumista, jonka tarkoituksena on edistää vankien sijoittumista yhteiskuntaan valvotusti ja tuetusti. Valvottuun koevapauteen vangin on mahdollista päästä täytettyään vaaditut kriteerit, kuitenkin enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista. Vaatimuksena on koevapauden edellytysten täyttyminen. Valvottu koevapaus on yhdyskuntapalvelun luonteinen vankilan ulkopuolella täytäntöön pantava ehdottoman vankeusrangaistuksen muoto. Vankilan ulkopuolella vanki on vankilaviranomaisten valvonnan alaisena. (Mäkipää 2010, 2-3.)

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta sekä tuen tarpeesta. Kohderyhmäksi valikoituivat valvottua koevapautta suorittavat vangit, koska heillä on ajankohtaista kokemusta tuen tarpeesta suhteessa tulevaan vapautumiseen. Opinnäytetyön toteuttaminen tapahtui haastattelemalla vankeja. Haastatteluiden avulla on mahdollista saada uutta tietoa vankien tuen tarpeesta tulevaa vapautumista ajatellen. Opinnäytetyön analysointimenetelmänä käytän teemoittelua.

Valvottu koevapaus on Suomessa vielä varsin uusi järjestelmä eikä sitä ole kovin paljon vielä tutkittu. Kiinnostuin valvotusta koevapaudesta tutkimusmielessä juuri sen uutuuden vuoksi. Aihetta on lähestytty tutkimalla opinnäytetöiden kautta. Opinnäytetyöni valintaa ohjasi myös kiinnostukseni vankilamaailmaan. Vankilassa tapahtuva kuntouttava työ vangin elämänlaadun parantamiseksi kiehtoo minua suuresti. Vankilatyön avulla vankien elämänlaadun parantuminen on mahdollista, mikä edesauttaa vapautumisen jälkeistä elämää.

Jo vuoden 1975 vankisäännöstoimikunnan mietinnössä pureuduttiin rankaisemisen sijaan tukemaan vangin yhteiskuntaan sijoittumista. Mietinnössä on nostettu esiin elämänhallintataitojen ylläpitäminen työ- tai ammattitaidon vahvistamisena sekä kuntouttaminen. (Mäkipää 2010, 2-8.) Opinnäytetyön teorettinen viitekehys perus-

tuu vankien kokemuksiin tuen tarpeesta. Valvotun koevapauden perustavoite on luoda edellytykset vangin yhteiskuntaan sijoittumiselle. Valvotun koevapauden aikainen elämänhallintataitojen harjoittaminen valvotusti edistää rikoksettoman elämäntavan omaksumista.

Tutkimukseni toisessa luvussa kerron, mitä valvottu koevapaus on. Kolmannessa luvussa käsittelin valvotun koevapauden sisältöä. Neljäs luku pitää sisällään valvotun koevapauden valvonnan. Viidentenä opinnäytetyöstä löytyy valvotun koevapauden ehtojen rikkominen sekä sen päättäminen. Kuudennessa luvussa esittelen aiempia tutkimuksia valvotusta koevapaudesta. Seitsemäs luku käsittää tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimuskysymykset. Kahdeksannessa luvussa kerron tutkimukseni toteutuksesta ja yhdeksännessä luvussa läpikäyn tutkimukseni tulokset. Kymmenes luku pitää sisällään tutkimukseni johtopäätökset ja pohdinta löytyy luvusta yksitoista.

2 VALVOTTU KOEVAPPAUS

Rikoslain 2c luvun 8§:ssä on säädetty määräaikaista vankeusrangaistusta suorittavan päästämisestä valvottuun koevapauteen. 1.10.2006 voimaantulleeseen rikoslain muutokseen sisältyy valvottu koevapaus. Hallituksen esityksen mukaan (262/2004vp) valvottu koevapaus olisi uusi keino edistää vankien sijoittumista yhteiskuntaan laitossajan loppuvaiheella. Valvotun koevapauden myötä vaiheittainen vapautumisjärjestelmä kokisi uuden vaiheen. Lain voimassaolon alkuaikoina valvotun koevapauden on arvioitu koskettavan noin kymmentä prosenttia vapautuvista vangeista, mikä edesauttaa vankiluvun vähentymistä. Kun valvottua koevapautta tarkastelee vangin kannalta, edistää se vankia sijoittumaan paremmin yhteiskuntaan. (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2009.)

Rikosseuraamusviraston ohjeen (6/011/2008) mukaan valvottu koevapaus perustuu rangaistusajan suunnitelmaan, mikä laaditaan vangin ollessa vankilassa. Vankeuslaissa vankeuden täytäntöönpanon tavoite on edistää vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan

sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. Jotta tämä toteutuisi, laaditaan vangille yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista sekä ehdonalaista vapautta varten. (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2009.)

Yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti jokaisella ehdonalaiseen vapauteen pääsevällä vangilla on oikeus valvottuun koevapauteen. Koevapauteen pääsevillä otetaan huomioon yksilölliset tarpeet ja lupaehtojen noudattamiseen liittyvät edellytykset. Valvotun koevapauden toteuttamistapa on yksilöllinen ja joustava, edellyttäen kuitenkin asunnon, toimintavelvoitteen ja että valvonta pystytään järjestämään. (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2009.)

Vanki voidaan sijoittaa vankilan ulkopuolelle suorittamaan vankeusrangaistustaan enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista. Vangit, jotka suorittavat koko rangaistuksen, määräaika koevapauteen on kolme kuukautta. Laissa ei ole säännöksiä tuomion pituudesta ennen pääsyä koevapauteen. Valvottu koevapaus ei kuitenkaan ole oikeus kaikille, se on harkinnanvaraista. (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2009.)

Valvottu koevapaus on yhdyskuntapalvelun tapainen, koska se pannaan täytäntöön vankilan ulkopuolella, useimmiten siinä lähiyhteisössä, johon henkilö sijoittuu vapauduttuaan. Valvotussa koevapaudessa vanki pystyy harjoittamaan rikoksetonta elämää ja päihteettömyyttä. Valvotussa koevapaudessa vanki suorittaa tuomiotaan vankilan ulkopuolella, kuitenkin tiiviissä kontaktissa Vankeinhoitolaitokseen. Valvottu koevapaus voidaan peruuttaa, jos vanki syyllistyy koevapauden ehtojen rikkomiseen. (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2009.)

2.1 Valvotun koevapauden perustavoitteena yhteiskuntaan sijoittuminen

Vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen on ollut vankeusrangaistusta koskevien uudistusten tavoite ja se perustuu osittain kansainvälisoikeudelliseen kehitykseen. Vankeuslaissa 1:2 §:ssä on määritelty vankeuden täytäntöönpanon tavoitteet. Tavoitteet sisältävät vangin valmiuksien lisäämisen rikoksettomaan elämäntapaan

edistämällä vangin elämänhallintaa sekä sijoittumista yhteiskuntaan ja rikosten tekemisen estämisen vankeusaikana. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa pyritään edistämään vangin rangaistuksen suorittamisen jälkeistä yhteiskuntaan sijoittumista. Tämä pohjautuu vankisäännöstoimikunnan mietintöön vuodelta 1975. Jo tuolloin ajateltiin, että rangaistuslaitoksessa tuli pelkän vangin ”parantamisen” ja vankilassaoloaikaan suuntautuvan toiminnan sijasta pyrkiä luomaan mahdollisimman hyvät edellytykset siviilielämää varten. (Mäkipää 2010, 8.)

Laitostumisen riskiä pyritään ehkäisemään yhteiskuntaan sijoittumista edistäväillä toimenpiteillä. Laitostuminen on vangin roolin sisäistämistä. Laitostumista voi luonnehtia myös suljetulle laitokselle ominaista piirrettä totuttaa asukkaat laitoksen rutiineihin. On mahdollista, että vanki kokee laitostumisen seurauksena vankilan vapaata yhteiskuntaa helpommaksi ja paremmaksi paikaksi elää. Lievimmillään se voi aiheuttaa yhteiskunnassa tarvittavien elämänhallintataitojen heikentymisen. Valvotulla koevapaudella pyritään tuomaan edellytykset täyttävälle vangeille mahdollisimman pehmeä lasku vapauteen eli järjestelmä, jolla pyritään tukemaan vankien hallittua sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. Koevapaudessa vankien on mahdollista harjoittaa elämänhallintataitojaan sen sijaan, että mahdollinen aiempi rikosmyönteinen elämäntapa onnistuisi sabotoimaan yritystä. (Mäkipää 2010, 9.)

Joillakin valvottuun koevapauteen pääsevillä vangeilla saattaa olla useiden vuosien mittainen vankeusrangaistus. Pitkän vankeusrangaistuksen myötä siteet arkeen vankilan ulkopuolella ovat saattaneet heiketä huomattavasti tai katketa kokonaan. Kielteiset vankeusrangaistuksen vaikutukset saattavat korostua erityisesti pitkiä tuomioita suorittavien vankien kohdalla, minkä seurauksena yhtenä koevapauden erityisenä kohderyhmänä ovat pitkää ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavat vangit. Valvotun koevapauden avulla vangilla voi olla mahdollisuus jatkaa vapaudessa vankilassa aloittamaansa kuntoutusta, palauttaa suhteitaan lähipiiriin ja totutella vapauden kontrolloidusti. (Mäkipää 2010, 9.)

2.2 Valvotun koevapauden valmistelu ja sitä koskeva päätöksenteko sekä muutoksenhaku

Lainsäädäntö (VL ja RL) on säätänyt koevapauden valmistelusta varsin niukasti. Rikosseuraamusviraston ohje (6/011/2008) sen sijaan kuvaa valvotun koevapauden valmisteluprosessin yksityiskohtaisesti. (Mäkipää 2010, 20.)

Viranomaiset käynnistävät valvotun koevapauden valmistelun. Rangaistusajan suunnitelma on lähtökohtana valmistelulle. Vankilahenkilökunta tarkastelee rangaistusajan suunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteutumista. Vankilahenkilökunta voi käynnistää koevapauden valmistelun, jos vanki on edennyt suunnitelman tavoitteissa ja hänen vankila-aikainen toimintansa ja käyttäytymisensä on ollut koevapauden edellytysten mukaista. (Mäkipää 2010, 20.)

Kun vangin rangaistusajan suunnitelmaan sisältyy mahdollisuus valvottuun koevapautteen pääsemisestä, tulee sijoitusvankilan hyvissä ajoin arvioida koevapauden edellytysten täyttymistä. Valvotun koevapauden valmistelun aloittamisajankohtaa ei ole määritelty tarkemmin. Kuitenkin pitkää rangaistusta suorittavien vankien valmistelu aloitetaan Rikosseuraamusviraston ohjeen (6/011/2008) mukaan aikaisintaan vuotta ennen ehdonalaista vapautumista. Vähemmän aikaa vankilassa olevien kohdalla koevapauden valmistelut alkavat kun on mahdollista antaa arvio vangin rangaistusajan suunnitelman noudattamisesta. Tämä edellyttää rangaistusajan olevan tarpeeksi pitkä. Ohjeesta ei selviä, minkä pituisista rangaistuksista pidetään tarpeeksi pitkänä. (Mäkipää 2010, 20.)

Valvotun koevapauden valmistelun aloittamista harkittaessa on erityisesti arvioitava vangin kyky sitoutua hänelle asetettavaan toimintaan, yhteydenpitoon, päihteettömyyteen ja vankilan ulkopuolella liikkumista koskeviin määräyksiin ja rajoituksiin. Myös vangin asuinolosuhteiden soveltuvuus selvitetään ja tarpeelliset yhteydenotot koevapauden toimeenpanoon liittyviin viranomaisiin, yhteisöihin ja yksityisiin henkilöihin suoritetaan. Vankilan puoltaessa koevapauden valmistelua, vankila laatii ehdotuksen koevapauden toimeenpanosuunnitelmaksi. (Mäkipää 2010, 20–21.)

Vankila perustaa koevapauden edellytysten täyttymisen Rikosseuraamusviraston ohjeeseen (6/011/2008):

- rangaistusajan suunnitelman noudattaminen (suunnitelman tavoitteisiin motiivituminen, suunnitelman mukaiseen toimintaan osallistuminen, oma aktiivisuus suunnitelman toteuttamiseen, tavoitteiden mukainen eteneminen)
- käyttäytyminen rangaistusaikana (vankilan laatimien sääntöjen noudattaminen, rangaistusaikainen päihteettömyys, poistumislupien onnistuminen, menestyminen avolaitoksessa)
- henkilötiedot (esimerkkinä suhteet muihin vankeihin sekä henkilökuntaan)
- rikoksettomaan elämäntapaan pyrkiminen (rikoskielteen asenne ja ajattelu). (Mäkipää 2010, 21.)

Tärkeintä koevapauden valmistelussa on senaikaisen asumisen ja toiminnan sisällön järjestäminen sekä valvonnan suunnittelu. Vangin kanssa käydään keskusteluja tämän taustoista ja tavoitteista koevapaudelle. Keskusteluissa selvitetään myös vangin asuin- ja perhetilanne ja työnantajan sekä muun toimipaikan tietoja. Vangille selvitetään koevapauden sisältö ja valvonnan velvollisuudet. Tavoitteena on selvittää vangin oma realistinen arvio omasta mahdollisuudesta selviytyä koevapaudesta sekä tarvitsemistaan tukitoimista. Koevapauden sisältö ja ehdot selvitetään muille henkilöille, jotka läheisesti liittyvät vangin koevapauden suorittamiseen. (Rikosseuraamusviraston menettelyohje 6/011/2008; Mäkipää 2010, 21.)

Rikosseuraamusviraston ohjeen (6/011/2008) mukaan vangin tulee itse hankkia asunto, opiskelu- tai työpaikka. Vankila auttaa vankia tarvittaessa ja vangin ollessa asunoton, tehdään yhteistyötä sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten kanssa. Vankila myös arvioi, täyttääkö vangin järjestämä asunto ja toimintavelvoite vaadittavat edellytykset. Valmisteluvaiheessa suoritetaan asuinolosuhteiden selvitys, mikä sisältää tarvittaessa kotikäynnin asunnolle, asuinympäristöön ja perhetilanteen arvioimiseksi. Rikosseuraamusviraston ohjeen (6/011/2008) mukaan koevapautta valmisteleva virkamies tekee yhteistyötä tarvittavien viranomaisten, yhteisöjen ja yksityisten henkilöiden kanssa selvittäessään muun muassa asuinolosuhteita, asunnon järjestämistä,

sosiaali- ja työttömyysturvaetuuksien vireillepanoa sekä työvoima- ja kuntoutuspalveluita. (Mäkipää 2010, 22–23.)

Esiselvityksen valmistuttua vankila toimittaa esityksen koevapaudesta sijoittajayksikölle. Esityksestä tulee käydä ilmi ehdotus koevapauden toimeenpanosuunnitelmasta, arvio rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumisesta sekä vankilan lausunto koevapauden edellytysten täyttymisestä. Vangin suostumus ja muut tarpeelliset asiakirjat liitetään myös esitykseen. Vangille annetaan toimeenpanosuunnitelma kirjallisena. (Mäkipää 2010, 22.)

Edellytysten täytyttyä, sijoittajayksikössä laaditaan vankeusasetuksen 74 §:n mukaan kirjallinen koevapauden toimeenpanosuunnitelma. Toimeenpanosuunnitelma on tätä ennen valmisteltu vankilassa. Suunnitelmassa määrätään:

- toimintavelvoitteen sisältö
- päivittäinen toiminta-aika
- liikkumis- ja muut rajoitukset asunnon ja toimintapaikan ulkopuolella
- yhteyshenkilö toimintapaikalla
- vankilan yhteydenpitomuodot
- asuminen ja toimeentulo
- valvontatavat ja
- menettelytavat poikkeuksellisissa tilanteissa, kuten sairaustapauksissa (Mäkipää 2010, 22–23.)

Vankeuslain mukaan koevapauksen päästämistä koskeva päätös ei ole muutoksenhaun alainen asia. Myöskään varoituksesta, mikä on Rikoslain 2c:8 § 3 momentin mukainen, ei voi hakea muutosta. Tämä on perusteltu sillä, että kyseessä oleva päätös on luonteeltaan poistumislupapäätöksiä vastaava harkinnanvarainen ratkaisu, jolla vangille myönnetään normaalista poikkeava etu. (Mäkipää 2010, 24.)

2.3 Valvotun koevapauden edellytykset

Valvottuun koevapauksen pääsemisen edellytykset määritellään Rikoslain 2c:8 § 2 momentissa. Valvotun koevapauden edellytyksenä on, että:

- koevapaus edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista.

Rangaistusajan suunnitelma on tehty edistämään niitä osa-alueita vangin elämässä, jotka edesauttavat rikoksettoman elämäntavan kehitystä. Koevapaus jatkaa jo vankilassa aloitettua suunnitelmallista kuntoutusta, opiskelua, työtä ja muuta toimintaa;

- hänen rangaistusaikaisesta käytöksestä, hänen henkilöstään ja rikollisuudesta saatujen tietojen mukaan koevapauden ehtojen noudattaminen on todennäköistä.

Kun harkitaan vangin päästämistä valvottuun koevapauteen, tarkastellaan hänen vankilakäyttäytymistä, rangaistusajan suunnitelman noudattamista, sääntöjen noudattamista, päihitteettömyyttä, poistumislupien noudattamista, avolaitoksissa pärjäämistä, suhteita henkilökuntaan ja muihin vankeihin, rikoksettomaan elämäntapaan pyrkimistä, vankeusaikaista rikollisuutta, rikoskielteisyyttä ja sosiaalisia suhteita;

- Vanki sitoutuu päihitteettömyyteen;

Vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslaissa tarkoitettuja dopingaineita ja sitoutuu myös vankeuslaissa määriteltyyn päihitteettömyyden valvontaan. Vanki allekirjoittaa päihitteettömyssitoumuksen. Vankia voidaan myös tukea päihitteettömydessä päihdevalvonnalla sekä päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitetuilla palveluilla;

- Hän sitoutuu noudattamaan yhteydenpitovelvoitetta sekä muita vankilan ulkopuolella liikkumiseen ja toimintaan osallistumiseen liittyviä kirjallisia ehtoja

Suostumalla yhteydenpitoon, vanki allekirjoittaa sitoumuksen.

- Valvotun koevapauden ehtojen noudattamista voidaan soveltuvin osin valvoa; ja
- Hän suostuu, että vankeinhoitoviranomaiset ovat tarpeellisesti yhteydessä viranomaisiin, yksityisiin yhteisöihin ja henkilöihin koevapauden edelly-

tysten selvittämistä tai ehtojen noudattamista koskevissa seikoissa. (Mäkipää 2010, 25.)

Valvottu koevapaus peruuntuu, jos mainitut edellytykset eivät enää täyty päätöksen tekemisen jälkeen. Edellytysten tulee pysyä voimassa koko valvotun koevapauden ajan. (Mäkipää 2010, 25.)

Valvottuun koevapauteen pääsemisen edellytyksenä on myös vangin suostumus. Pääsääntöisesti vankia ei voida pakottaa koevapauteen. Mikäli vanki ei halua koevapauteen, on todennäköistä, ettei hän tule noudattamaan koevapauden ehtoja. Siksi vangin oma halu ja suostumus ovat välillisesti myös koevapauden edellytyksiä. (Mäkipää 2010, 25.)

2.4 Valvottuun koevapauteen sijoitettavat vangit

Valvottuun koevapauteen sijoitettavat vangit voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ne ovat määräaikaista vankeusrangaistusta suorittavat ehdonalaisesti vapautettavat vangit, elinkautisesta vankeudesta ehdonalaisesti vapautettavat vangit ja koko rangaistusta vankilassa suorittamasta vapautettavat vangit. (Mäkipää 2010, 30.)

Suurin ryhmä koevapauteen sijoitettavista muodostuu ehdonalaisesti vapautuvista vangeista. Heidän enimmäisaika on kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista. (Mäkipää 2010, 30.)

On mahdollista määrätä elinkautisesta vankeudesta ehdonalaisesti vapautuva valvottuun koevapauteen. Aikaisintaan elinkautisvanki voidaan sijoittaa valvottuun koevapauteen, kun hän on kärsinyt rangaistuksestaan yksitoista vuotta ja kuusi kuukautta. Valvotun koevapauden pituus tällöin on myös kuusi kuukautta. Kun rikos on tehty alle 21-vuotiaana ja rangaistus on elinkautinen, valvotun koevapauden alkamisajankohta on yhdeksän vuotta ja kuusi kuukautta. On selvää, että elinkautista vankeusrangaistusta suorittavat tarvitsevat muita vankeja enemmän tukea ja apua päivittäisissä asioissa. Valvottu koevapaus mahdollistaa kontrolloidun totuttautumisen vapauteen ennen vankeusajan päättymistä. (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2009.)

Valvottuun koevapauteen voidaan myös sijoittaa koko rangaistusta vankilassa suoritavat vangit, joita ei päästetä ehdonalaiseen vapauteen 5/6 ajalla. Syy, miksi heitä ei voi päästää ehdonalaiseen vapauteen on, että heitä pidetään vieläkin erittäin vaarallisina toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Heidät sijoitetaan kolme kuukautta ennen vapauttamista pakolliseen valvottuun koevapauteen. Vapauttaessa koko rangaistusta vankilassa suorittavan vangin, vaatii se erityistä huomiota. Pitkään vankilassa olleiden sijoittaminen uudelleen yhteiskuntaan on poikkeuksellisen vaikeaa, koska sosiaaliset tukiverkostot ja siteet usein heikkenevät pitkän tuomion myötä ja eristäminen heikentää vangin valmiuksia toimia laitoksen ulkopuolella. Toisin sanoen vanki laitostuu. Vapautumisvaihe tulee valvonnallisista syistä olla siis tarkoin suunniteltu ja kontrolloitu. (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2009; Mäkipää 2010, 30.)

3 VALVOTUN KOEVAPAUDEN SISÄLTÖ

3.1 Koevapauksien pituus

Rikoslain 2c:8 § 1 momentin mukaan koevapauden enimmäispituus on kuusi kuukautta. Se vastaa kansainvälistä käytäntöä koevapauden kaltaisissa järjestelmissä. Valvotun koevapauden vähimmäiskesto ei ole määritelty laissa. (Mäkipää 2010, 32; Mohell & Pajuoja 2006, 290.)

Laissa ei ole määritelty, kuinka pitkään rangaistusta tulee suorittaa vankilassa ennen koevapauden sijoittamista. Suosituksena on, että koevapausaika on vain erityisistä syistä yli puolet vankilassaoloajasta. Rikosseuraamusviraston ohjeen mukaan valvotun koevapauden pituuden määrittää sen perustavoite eli yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen. Ohjeen mukaan valvotun koevapauden myöntäminen edellyttää, että vanki on ollut niin pitkän ajan vankilassa, että hänen vankila-aikaisesta käyttäytymisestä voidaan arvioida koevapauden ehtojen noudattaminen ja hänelle voidaan laatia koevapauden toimeenpanosuunnitelma. Pituuden harkintaan vaikuttaa myös arvio siitä, kuinka kauan vangin oletetaan jaksavan noudattaa koevapauden ehtoja. (Mäkipää 2010, 32.)

3.2 Toimeentulo ja toiminnan sisältö sekä asunto

Koevapaudessa oleva voi saada toimeentulonaan palkan, eläkkeen tai muun sosiaali-turvaetuuden kautta. Pääsääntöisesti koevapaudessa olevan tulee itse huolehtia toi-meentulostaan ja vastattava elinkustannuksistaan. Rikosseuraamusviraston ohjeen mukaan voidaan poikkeuksellisesti hyväksyä vangin oma varallisuus tai vanhempien tai puolison tulot tai varat, jos nämä sitoutuvat käyttämään varojaan koevapaudessa olevan elinkustannuksiin ja toimintavelvoite liittyy perheeseen. Vankilan toiminta- ja käyttörahaa ei koevapaudessa olevalle makseta. (Mäkipää 2010, 32.)

Koevapauden toimintavelvoitetta ei ole sitä koskevassa laissa määritelty. Myöskään sitä ei ole määritelty, onko toimintoja, mitkä eivät kelpaa koevapauden sisällöksi. (Mäkipää 2010, 32.)

Koevapauden sisältö määräytyy rikosseuraamusviraston ohjeen mukaan sen kautta, mitä ja miten rangaistusajan suunnitelman mukaista toimintaa voidaan jatkaa siviilis-sä. Ohjeen mukaan koevapauden aikainen toimintavelvoite voi sisältää vangin ran-gausajan suunnitelman mukaisesti yhden tai useamman toiminnan. Toiminnan tu-lee olla rangaistusajan suunnitelman mukainen ja valvottavissa. (Mäkipää 2010, 33.)

Vangit, joilla on päihdeongelma tai muita erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan sijoittaa koevapauden aikana vankilan ulkopuoliseen laitokseen tai vastaa-vaan yksikköön, jossa he osallistuvat kuntouttavaan toimintaan. Kuntouttava toimin-ta voi olla päihdehuoltoa tai selviytymismahdollisuuksien tukemista muuhun tavoit-teelliseen toimintaan. Myös avohoidossa toimintavelvoite voi täytyä, jos se katso-taan riittäväksi. Vangin ollessa päihdehuollon asiakkaana, on hänellä oikeus katkaista hoitosuhde, vaikka valvotun koevapauden edellytyksenä ovat päihdehuollon toimen-piteet. Hoitosuhteen katkaiseminen merkitsee kuitenkin sitä, että valvotun koevapau-den edellytykset eivät enää täyty, jolloin koevapaus peruutetaan ja vanki palaa takai-sin vankilaan. (Mäkipää 2010, 34; Mohell & Pajuoja 2006, 297–298.)

Rikosseuraamusviraston ohjeen mukaan koevapauden aikaisessa toimintapaikassa tulee olla yhdyshenkilö, joka on vankilaan yhteydessä koevapauteen liittyvissä asi-oissa. Lähtökohta on, että valvova virkamies on epäsäännöllisen säännöllisesti puhe-

linyhteydessä koevapaudessa olevaan ja/tai käy tarkistamassa hänen läsnäolonsa toimintapaikalla tai asunnossa. (Mäkipää 2010, 35.)

Koevapauteen pääsemiseksi vangilla tulee olla asunto tai muu asumisjärjestely (esimerkiksi asuntola tai kuntoutuslaitos), vaikka koevapauden virallisissa edellytyksissä ei mainita asuntoa. Asunto tai muu vastaava on koevapauden käytännön edellytys paitsi koevapauden tarkoituksen myötä myös valvonnan toteuttamiseksi. Usein asuinjärjestelyn toteutuminen on ensimmäisiä koevapauden valmistelussa selvitettäviä asioita. Vangin tulee olla kirjoilla asunnossa (Mäkipää 2010, 35.)

Rikosseuraamusviraston ohjeen (6/011/2008) mukaan vankilan tulee arvioida, ovatko asunto ja asuinympäristö sekä perheen tilanne koevapauden kannalta hyväksyttävät. Vankila on velvollinen selvittämään asunnossa asuvien suhtautuminen mahdolliseen koevapauteen sekä kertoa koevapauden sisältö ja ehdot. Arviointi kohdistetaan asunnon pysyvyyteen (häättöuhka) ja soveltuvuuteen. Ohjeen mukaan tähän voivat vaikuttaa muun muassa asunnossa tapahtuva päihteiden käyttö, lähisuhdeväkivalta, muu rikollinen toiminta tai lasten laiminlyönti. (Mäkipää 2010, 35–36.)

4 VALVOTUN KOEVAPAUDEN VALVONTA

Rikosseuraamusviraston ohjeen (6/011/2008) mukaan koevapauden peruslähtökohtiin kuuluu koevapaudessa olevan liikkumisen ja ajankäytön rajoittaminen tarpeen mukaan. Koevapaudessa olevaa voidaan myös rajoittaa tapaamasta sellaisia henkilöitä, jotka muodostavat uhan koevapauden onnistumiselle. Ohjeen mukaan rajoitukset on mitoitettu niin, että koevapaudessa oleva henkilö pystyy harjoittelemaan päihteetöntä ja rikoksetonta elämää normaalissa toimintaympäristössä. Rikosseuraamusviraston ohjeen mukaan liikkumis- ja tapaamisrajoituksissa voidaan koevapauden edessä antaa enemmän vapauksia ehtojen noudattamisen varmistuessa. (Mäkipää 2010, 36.)

Keskeinen elementti valvotussa koevapaudessa on valvonta. Rikoslain 2 c luvun 8 § 1 momentin mukaan on mahdollista sijoittaa vanki vankilan ulkopuolelle teknisin

välinein tai muulla tavalla erityisesti valvottuun koevapauteen. Valvonta on aina osa valvottua koevapautta, mutta sen muodot ja intensiivisyys voivat vaihdella tapauskohtaisesti. Valvonnasta vastaa Vankeinhoitolaitos. (Mäkipää 2010, 37; Mohell & Pajuoja 2006, 291.)

Valvonta tulee toteuttaa niin, ettei koevapaudessa oleva henkilö joudu tarpeettoman huomion kohteeksi. Valvonta ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa koevapaudessa olevalle eikä myös toimintavelvoitteen täyttymiselle. Kun määritellään koevapaudessa olevan liikkumista sekä vapaa-aikaa, tulee muun muassa ottaa huomioon koevapaudessa olevan henkilön perhe-elämän ja yksityiselämän suoja. Valvonnan tason määrytymiseen vaikuttaa myös se, että koevapaudessa olevan tulee saada harjoittaa päihteetöntä ja rikoksetonta elämää normaalissa toimintaympäristössä. (Mäkipää 2010, 37; Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2009.)

Rikosseuraamusviraston menettelyohjeessa on annettu suuntaviivoja koevapauden valvontatapojen valinnassa. Koevapautta valvotaan vähintään kolmella tarkoituksenmukaisella tavalla, jos ehtojen noudattamiseen liittyvä riski on alhainen. Jos riski taasen on keskikorkea, käytetään vähintään neljää valvontatapaa. Riskin ollessa korkea, koevapautta valvotaan useilla keinoilla. Samoin on tehty myös valvontatiheyden kanssa. Korkean riskin omaavien vankien ehtojen noudattamista valvotaan vähintään yhdellä valvontatavalla päivittäin. Riskin ollessa alhainen, jokin valvontatoimenpide on tehtävä vähintään kolme kertaa viikossa, muilla vähintään viisi kertaa viikossa.

Rikosseuraamusviraston ohjeen mukaisia mahdollisia valvontatapoja:

- yhteydenpito vankilan ja koevapaudessa olevan välillä,
- seuranta teknisin laittein,
- vankilan edustajan käynnit asunnolla, toimintapaikalla ja muussa kohteessa,
- yhteyshenkilön yhteydenpito vankilaan ja vankilan yhteydenpito toimintapaikkaan,
- päihteettömyyden valvonta sekä
- ilmoittautuminen yhteystyötahon luona. (Mäkipää 2010, 38–39.)

Rikosseuraamusviraston menettelyohjeen (6/011/2008) mukaan valvonnassa voidaan noudattaa progressiivijärjestelmää muistuttavaa lähtökohtaa: valvontakertoja ja -

tapoja voidaan harventaa tai vähentää, kun ehtoja on noudatettu riittävän pitkään. On myös mahdollista tiukentaa valvontaa riskien lisääntyessä. (Mäkipää 2010, 39.)

Keskeisenä asiana valvonnassa on säännöllinen yhteydenpito koevapauteen sijoitetun ja vankilan välillä. Koevapaudessa olevan tulee olla säännöllisin väliajoin puhelimitse yhteydessä valvonnan vastuuhenkilöön. On myös mahdollista määrätä koevapauteen sijoitettu ilmoittautumaan sovittuina ajankohtina vankilaan. Koevapaudessa olevan tulee pitää vankilan antamaa teknistä laitetta, useimmiten gsm-puhelinta jatkuvasti mukanaan sekä huolehtia, että se on toimintakunnossa, jotta yhteydenpito vankilaan mahdollistetaan. Valvontaan kuuluu myös vankilan yhteydenpito koevapaudessa olevan työ- ja toimintapaikan yhteyshenkilöön. Vankila sopii työ- ja toimintapaikan yhteyshenkilön kanssa yhteydenpidosta mahdollisesta koevapauden ehtojen rikkomisesta. (Mäkipää 2010, 38–39.)

Virkamiehillä, jotka suorittavat valvontaa, on oikeus käydä tarkistamassa koevapaudessa olevan paikallaolo asunnolla sekä suorittaa päihteettömyyden valvontaa. (Mäkipää 2010, 39.)

Koevapaudessa olevalta on mahdollista testata hänen päihteettömyytensä virtsa-, veri, tai sylkinäytteillä tai suorittamalla puhalluskoe. Näytteiden otolla Rikosseuraamusviraston menettelyohjeen mukaan (6/011/2008) voidaan paitsi valvoa myös tukea koevapaudessa olevan pidättäytymistä päihteiden käytöstä. (Mäkipää 2010, 39.) Testausta tulisikin tehdä riittävän usein.

Koevapaudessa olevan sijainnin ja liikkumisen paikantaminen on keskeinen osa valvontaa. Käytännössä se tarkoittaa paikantamista teknisten laitteiden avulla. Paikannus auttaa seuraamaan koevapaudessa olevan ehtojen noudattamista, kuten liikkumisrajoituksia sekä vapaa-ajan käytön rajoituksia. Tällä hetkellä käytännössä paikannus Suomessa tapahtuu gsm-paikannuksella. (Mäkipää 2010, 39–40.)

Vankiloiden ja Rikosseuraamusviraston yhteistyöllä on kokeiltu muita paikannuslaitteita. Kahdessa vankilassa on ollut käytössä niin sanottu RFID-tunnistus (Radio frequency identification). Gsm-puhelimessa olevan radiotaajuisen tunnistusohjelman avulla voidaan koevapaudessa olevan asuinpaikan seinään tai muuhun vastaavaan

kiinnitetty tunniste luetuttaa ja lähettää vankilaan valvojalle. Koevapaudessa olevan sijainti ja kellonaika saadaan tällöin selville. RFID-tunnistus jatkuu vielä kokeiluna. Tunnistusmenetelmän kokeilusta saadut kokemukset ovat kuitenkin olleet myönteisiä. (Mäkipää 2010, 40.)

5 VALVOTUN KOEVAPAUDEN EHTOJEN RIKKOMINEN

Mikäli vanki ei noudata koevapauden ehtoja tai koevapauden edellytykset eivät täyty, koevapaus on mahdollista peruuttaa (RL 2c:8 § 4 mom.). Koevapauden peruuttaminen merkitsee paluuta koevapaudesta takaisin vankilaan. (Mäkipää 2010, 41.)

Koevapauden edellytysten päätöksen tekemisen jälkeen täyttymättä jäämisessä voi olla kyse erilaisista tilanteista. Edellytysten ei katsota olevan voimassa esimerkiksi silloin, kun toimintavelvoite ei ole toteutunut, vangin käyttäytyminen ei enää vastaa koevapauden edellytyksiä, päihdetestaustulos on ollut positiivinen tai vanki ei sitoudu koevapauden ehtojen noudattamiseen. Rikosseuraamusviraston ohjeen (6/011/2008) mukaan koevapauden voi peruuttaa esimerkiksi, jos henkilö on sairauden vuoksi estynyt hoitamasta toimintavelvoitettaan pidempiaikaisesti, ellei ole mahdollista suunnitella uutta toimintavelvoitetta. Jos kaikki muut koevapauden edellytykset ovat kunnossa, on mahdollista muuttaa toimintavelvoitetta. On myös mahdollista, että koevapaus peruutetaan vangista johtumattomista syistä, kuten päihdekuntoutuksen laitospaikan peruuntumisesta. (Mäkipää 2010, 41.)

Henkilön rikkoessa koevapauden ehtoja, kuten esimerkiksi päihhteettömyyttä tai liikumista ja ajankäyttöä koskevia ehtoja, voidaan hänelle antaa varoitus tai koevapaus voidaan peruuttaa enintään kuukauden määräajaksi tai kokonaan (RL 2c:8 § 3 mom.). Koevapauden peruuttaminen määräajaksi tarkoittaa koevapauden keskeyttämistä, jolloin määräajan jälkeen koevapaus jatkuu (Mäkipää 2010, 41–42).

Koevapauden keskeinen osa on yhteydenpitovelvoite ja koevapauden ehtoja katsotaan rikotun silloin, kun vanki lopettaa yhteydenpidon tai häneen ei saada yhteyttä (Rikosseuraamusviraston ohje 6/011/2008). Koevapauden ehtojen rikkomisen voi-

daan katsoa olevan kyseessä myös silloin, jos koevapaudessa oleva henkilö ei päästä valvontaa suorittavaa virkamiestä asuntoonsa. Jos on aihetta epäillä, että koevapaudessa oleva henkilö on rikkonut koevapauden ehtoja, määrätään hänet käymään vankilassa. (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2009; Mohell & Pajuoja 2006, 292.)

5.2 Valvotun koevapauden päättäminen

Valvotun koevapauden viimeisenä päivänä koevapaudessa olevan henkilön on mentävä vankilaan vapauttamiseen liittyvien toimenpiteiden vuoksi. Samalla hän luovuttaa hallussaan olevat valvontalaitteet. Valvotun koevapauden päätyttyä vangin kanssa käydään läpi tavoitteiden toteutuminen ja tehdään loppuarvio rangaistusajasta. Loppuarvio rangaistusajasta merkitään vankitietojärjestelmään. (Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut 2009.)

6 AIEMMAT TUTKIMUKSET VALVOTUSTA KOEVAPAUESTA

Valvottu koevapaus tuli osaksi rikoslakia loppuvuodesta 2006. Voidaan siis todeta valvotun koevapauden olevan suhteellisen uusi ilmiö maassamme. Sitä on kuitenkin ehditty jo tutkia jonkin verran. Tutustuin aiheeseen lukemalla siitä tehtyjä tutkimuksia. Seuraavassa esittelen muutamia selvityksiä aiheesta.

Silvennoinen ja Salonen (2009) Laurean ammattikorkeakoulusta ovat tehneet opinäytetyönä tutkimuksen valvotussa koevapaudessa olevien kokemuksista Vanajan vankilassa. Tutkimuksessa keskeisessä osassa ovat valvotun koevapauden läpikäyminen aina vapautumiseen asti sekä elämänhallinta ja elinikäinen oppiminen. Kyselytutkimuksella on saatu tuotettua arvokasta tietoa vankien kokemuksista valvotun koevapauden valmistelusta, sen sisällöstä ja kehittämisideoista. Tutkimuksen avulla on selvitetty vankien kokevan valvotun koevapauden valmistavan vapauteen ja rikoksettomaan elämään.

Lakso ja Mäntynen (2011) ovat tehneet Diakonia-ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulun tutkielman vankien kokemuksista valvotun koevapauden merkityksestä. Tutkimus keskittyi selvittämään valvotun koevapauden tavoitteiden toteutumista käyttäen pohjana vankien syrjäytymisen näkökulmaa. Teemahaastattelun avulla tutkimuksesta saatiin selville valvotun koevapauden tukevan suunnitelmallista vapautumista sekä selviytymistä rikoksettomasta elämästä. Seitsemää valvotussa koevapaudessa ollutta vankia haastatteleamalla tutkimuksesta selviää tukitoimien tärkeys. Tutkimuksen mukaan valvotun koevapauden tavoitteiden toteutuminen on liitoksissa sosiaaliseen verkostoon, lisääntyviin selviytymiskeinoihin, osallisuuden kokemuksiin ja vangin motivaatioon.

Leena Mäkipää (2010) on tehnyt tutkimustyön valvotun koevapauden toimeenpanosta ja sovellettavuudesta. Työssä tuodaan esiin koevapauden järjestelmä ja sen toimeenpano. Tausta-aineistona työssä on käytetty valvottua koevapautta koskevaa lainsäädäntöä sekä muuta normistoa. Tutkimuksen mukaan kokemukset valvotusta koevapaudesta järjestelmänä olivat positiivisia. Kuitenkin valvotun koevapauden ohjeistuksiin ja valmistelun ja toimeenpanon resursseihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

Laurea-ammattikorkeakoulussa vuonna 2012 tehdyssä opinnäytetyössä tarkoituksena oli selvittää tekijät valvotun koevapauden onnistumiseen ja epäonnistumiseen. Timo Visti (2012) on asettanut vapautumisen problematiikan, voimaantumisen ja kokemuksellisuuden tutkimuksensa teoreettiseksi viitekehyykseksi. Tutkimuksen mukaan valvotun koevapauksien valmistelut sujuvat hyvin, mutta päihdeongelmallisille tukea tulisi tarjota enemmän.

7 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimukseni tarkoituksena oli tuottaa tietoa vankien kokemuksista valvotusta koevapaudesta sekä valvotun koevapauden aikana saatavasta tuesta. Tarkoituksena oli selvittää myös mahdollisia kehittämisideoita valvottuun koevapauteen. Tutkimukseni

kohteena olivat valvottua koevapautta suorittavien vankien omat kokemukset. Haastatteluteemat muotoilin tutkimuskysymyksistä niin, että ne vastasivat mahdollisimman tarkasti opinnäytetyöni tarkoitusta. Teemahaastattelun avulla selvitin vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta sekä vapautumisen tukemisesta. Kysymykset muotoilin avoimiksi ja tarvittaessa esitin lisäkysymyksiä vankien kertomusten mukaan. Kysymysten muoto ja järjestys vaihteli haastattelutilanteissa haastateltavien kertomusten mukaan, mutta pyrin käymään jokaisen teeman läpi kaikkien haastateltavien kanssa. Haastattelun tärkein tavoite oli saada haastateltavan oma kokemus valvotusta koevapaudesta esiin ilman haastattelijan johdatusta.

Tutkimuskysymykset työssäni olivat; Valvotun koevapauden merkitys vangille, mitä tukea vanki tarvitsee ja tuetaanko koevapauden aikana vangin tulevaa vapautumista? Tutkimukseni tavoitteena oli tuottaa tietoa vankien kokemuksista valvotussa koevapaudessa. Valvottu koevapaus on rangaistusmuotona suhteellisen uusi ja sen tuomia hyötyjä nimenomaan vankien näkökulmasta on tutkittu vähäisen. Vankien näkökulma valvotusta koevapaudesta on tärkeä ja sen tuomaa tietoa on mahdollista hyödyntää Satakunnan vankilassa sekä muissa vankiloissa valvotusta koevapaudesta suoriutumisen parantamiseksi.

Keskityin tutkimuksessani selvittämään myös vankien tuen tarvetta. Oman oletukseni mukaan valvotun koevapauden aikana vankia tuetaan monin eri tavoin. Arvioni mukaan tukea kohdistetaan vangin puutteellisiin asioihin, kuten sosiaalisiin suhteisiin ja raha-asoiden hoitoon. Oman ajatukseni mukaan tuen saanti koevapauden aikana mahdollistaa vangin pehmeään laskun rikoksettomaan arkeen. Vangin oman sitoutumisen ja muutoksenhalun uskon näyttelevän isoa roolia tulevan vapautumisen onnistumisessa.

Yhdeksi tavoitteeksi asetin myös valvotun koevapauden mahdollisen kehittämisen. Halusin tuoda vankien ajatuksia mahdollisista koevapauden kehittämistarpeista. Oma hypoteesini oli, että valvotun koevapauden kehittäminen nähtäisiin mahdollisena ja varsinkin rajoitusten löysääminen olisi yksi kehittämistarpeista.

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

8.1 Tutkimusaineisto ja menetelmät

Tutkimukseni tarkoitus oli selvittää vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta sekä vapautumisen tukemisesta valvotun koevapauden aikana. Tutkimukseni kohteena olivat valvottua koevapautta suorittavien vankien omat kokemukset. Siksi tutkimukseni on kvalitatiivinen. Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla pystyn kuvaamaan vankien todellista elämää sekä myös jo olemassa olevien väittämien sijaan löytämään ja paljastamaan tosiasioita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 152).

Teemahaastattelussa pyritään tuomaan esille tutkittavan oma kertomus asiasta kuitenkin sitomatta haastattelua tiettyihin yksityiskohtaisiin kysymyksiin (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48; Eskola & Vastamäki 2010, 26). Valitsin siis tutkimusmetodikseni teemahaastattelun, koska tarkoitukseni oli tuoda esiin vankien omat kokemukset valvotusta koevapaudesta.

8.2 Aineiston keruu

Opinnäytetyössäni tutkimusaineistona ovat kuuden valvotussa koevapaudessa olevan vangin haastattelut. Lähdin haastatteluissa liikkeelle lähestymällä Rikosseuraamusvirastoa hakemalla kirjallisesti tutkimuslupaa työlleni (LIITE 1). Rikosseuraamusvirasto myönsi tutkimukselleni luvan (LIITE 2).

Olin ensimmäiseksi yhteydessä Satakunnan vankilanjohtajaan haastatteluista ja mahdollisista haastateltavista. Häneltä sain Satakunnan vankilan valvotusta koevapaudesta vastaavien henkilöiden yhteystiedot. Lähestyin heitä huhtikuun aikana sekä sähköpostitse että puhelimitse. Satakunnan vankilan valvotusta koevapaudesta vastaavat henkilöt lupautuivat selvittämään vankien halukkuuden osallistua haastatteluun. Emme sopineet tarkkaa ajankohtaa, koska saisin tiedon osallistujien lukumäärästä.

Toiveenani oli, että pystyn suorittamaan haastattelut toukokuun aikana. Tiedot haastatteluun osallistujista sain hyvissä ajoin ja haastattelut sain toteutettua toiveeni mukaan toukokuussa. Tietooni ei tullut haastattelusta kieltäytyneiden lukumäärää.

8.3 Haastatteluiden toteuttaminen

Valvotussa koevapaudessa olevien vankien teemahaastattelut suoritin toukokuun 2012 aikana. Haastatteluun osallistui kuusi eri paikkakunnilla asuvaa vankia. Olin puhelimitse yhteydessä vankeihin haastattelun ajankohdasta ja paikasta. Puhelun alussa esittelin itseni, kerroin miksi soitan ja mitä olen tekemässä. Annoin vangeille vapauden päättää niin haastattelun ajankohdasta kuin paikasta, jotta haastattelun toteutus mielletäisi turvalliseksi (Hirsjärvi & Hurme 2001, 74). Haastatteluiden toteutukset tapahtuivat Satakunnassa sekä Varsinais-Suomessa. Haastattelut suoritin vankien valitsemissa paikoissa, kotona, työpaikalla ja julkisissa tiloissa.

Jokaisen haastattelun alussa annoin vangille kirjallisena suostumuslomakkeen haastatteluun osallistumisesta sekä haastattelun nauhoittamisesta (LIITE 3). Jätin vangille toisen kappaleen suostumuslomakkeesta yhteystietoineni lisäkysymyksiä varten. Nauhoituksen tein digitaalisella nauhurilla. Tein sanatarkan litteroinnin nauhoitetusta materiaalista. Litteroimatta jätin kuitenkin tutkimuksen kannalta epäoleelliset tiedot. Sivumäärällisesti litteroitua aineistoa kertyi 17, käytettynä fonttikokoa 12 ja riviväliä 1.

Vangeille toteuttamani teemahaastattelu oli ensimmäinen. Tein joitakin harjoitus-haastatteluita ennen virallisia vangeille tehtäviä haastattelutilanteita. Harjoittelin käyttämään nauhuri ja muokkasin teemahaastattelurungon yksinkertaiseksi (LIITE 4). Kokemattomuuteni vuoksi ensimmäinen haastattelu oli muita jäykempi ja liitin joitakin apukysymyksiä teemahaastattelun runkoon. Teemahaastattelurunko oli kaikille haastateltaville sama, mutta haastattelusta riippuen saatoin vaihdella teemojen esittämisjärjestystä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). Päästyäni jännityksestä ja teemahaastattelurungon löydettyä oikeat uomat, haastattelut sujuivat hyvin. Vangit vastailivat esittämiini kysymyksiin hyvin ja keskustelua riitti myös kysymysten ulkopuolelle. Haastattelun alussa kerroin vangeille mahdollisuudesta jättää vastaamatta esit-

tämiini kysymyksiin sekä haastattelun vapaaehtoisuudesta. Kukaan haastateltavista ei jättänyt vastaamatta eikä jättänyt haastattelua kesken.

8.4 Haastatteluteemat

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset määrittivät haastatteluteemat tutkimukselleni. Haastatteluteemojen avulla pyrin tuomaan vankien omia kokemuksia valvotusta koevapaudesta, sen aikana tapahtuvasta vapautumisen tukemisesta ja kehittämisideoista. Tutkimuskysymyksistä (LIITE 4) muodostui kolme teemaa. Teemojen lisäksi koin tärkeäksi aloittaa haastattelun haastateltavien taustatiedoilla. Taustatietokyselyn liitin teemahaastattelun runkoon selvittämään vankien sen hetkistä elämäntilannetta.

Ensimmäisessä teemassa lähdin selvittämään, mitä valvottu koevapaus on vangille ja mitä se hänelle merkitsee. Pyrin selvittämään kysymysteni kautta vangin itselleen luoman ajatuksen valvotusta koevapaudesta aloitusvaiheessa, nykyhetkessä ja minkä painoarvon vanki valvotulle koevapaudelle antaa.

Toinen teema käsitteli vapautumisen tukemista. Tarkoitukseni oli selvittää, millaista tukea vanki tarvitsee, jotta se tukisi tulevaa vapautumista. Halusin myös selvittää, kokeeko vanki jonkin tietyn osa-alueen olevan valvotun koevapauden suorittamisen kannalta vaikeaa.

Kolmannessa teemassa keskityin valvotun koevapauden kehittämisideoihin. Esitin vangeille kysymyksiä siitä, miten valvotusta koevapaudesta olisi mahdollista saada vieläkin parempi ja toimivampi kokonaisuus.

Teemahaastattelun lopussa annoin vangeille tilaa kertoa valvotusta koevapaudesta vapaasti. En varsinaisesti asettanut kysymystä loppupuheenvuorolle, vaan annoin vangeille tilaisuuden tulkita vapaan sanan koevapaudesta omalla tavallaan.

8.5 Aineiston analysointi

Olin alustavasti suunnitellut aineiston analyysimenetelmäksi laadullisen sisällönanalyysin, mutta haastatteluaineiston valmistuttua koin teemoittelun palvelevan opinnäytetyötäni paremmin. Tästä syystä valitsin aineiston analyysimenetelmäksi teemoittelun. Aineistoa lähestytään usein ensimmäiseksi tematisoinnin kautta. Aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmaa avaavia teemoja ja siten on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen ilmenemistä aineistossa. Aineistosta voidaan nostaa esiin tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Teemoittelussa sitaatteja voidaan käyttää perustelemaan tutkijan tekemää tulkintaa, aineistoa kuvaavana esimerkkinä, tekstin elävöittämisenä ja kertomusten tiiviinä pelkistyksinä. Aineiston analyysitavaksi teemoittelu sopii jonkin käytännön ongelman ratkaisemiseksi, jolloin tarinoista voi helposti poimia tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. Runsaasti sitaatteja sisältävä tutkimus kuvaa aineistoa laajalti, mutta tekee tutkimuksen lukemisesta raskaan, kun taas niukasti sitaatteja sisältävä tutkimus on nopealukuinen, mutta lukija jää tutkijoiden armoille enemmän. Sitaattien lukumäärässä ei kuitenkaan ole ehdotonta sääntöä, mutta tutkimuksen tulisi kertoa enemmän tutkittavasta ilmiöstä kuin tutkijasta. Onnistuakseen teemoittelu vaatii teorian ja empirian tiukkaa yhteyttä. (Eskola & Suoranta, 1998, 175–182.)

8.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyydessä on otettava huomioon tutkimukseen osallistuvien kunnioittava kohtelu. Se pitää sisällään heidän puheensa arvostamista ja tarkkuutta tekstin kääntämisessä. Ihmisoikeudet luovat eettisen perustan ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa. Tutkijan tulee selvittää tutkittavalle tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus. Tutkijan on myös varmistuttava, että tutkittava tietää, mistä tutkimuksessa on kyse. Tutkimuksen aikana saadut tiedot käytetään luvattuun tarkoitukseen eikä tietoja luovuteta ulkopuolisille. Tutkijan on myös taattava tutkittavan nimettömyys tutkimuksessa. Myös tutkijan on taattava oma rehellisyytensä tutkimuksen aikana. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 131; Nikander, 2010, 439.)

Tutkimukseni eettistä ja luotettavaa pohjaa lisäsi huolellinen, rehellinen ja avoin ote tutkimuksen tekemiseen. Tutustuin valvotusta koevapaudesta kertovaan kirjallisuuteen ja siitä aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Mielestäni tutkimukseni luotettavuutta lisäsi oma yhteydenottoni haastatteluun suostuviin henkilöihin. Kerroin heille tutkimukseni taustaa sekä heidän osuuttaan tutkimuksessa. Tavatessani jokaisen haastateltavan, kävin läpi uudestaan tutkimukseni tarkoitusta, heidän rooliaan, vaitiolovelvollisuuttani ja miten tuhoan aineiston tutkimuksen valmistuttua. Käytin haastattelutilanteessa suostumuslomaketta (LIITE 3), jonka jokainen haastateltava allekirjoitti ja sai myös itselleen. Haastateltavien tuottaman aineiston koodasin numeroin. Haastateluaineistot säilytin huolellisesti ja litteroin ne heti haastattelut tehtyäni. Litteroituaini aineiston, poistin sen tallentimesta. Tutkimuksen valmistuttua hävitin kaikki tutkimusmateriaalit polttamalla. Koko tutkimuksen teon ajan pyrin noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä, mikä on omiaan vahvistamaan tutkimukseni eettistä pohjaa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 132.)

Tutkimuksen luotettavuutta lisää mielestäni myös haastattelurungon hyvä suunnittelu. Etuna on nähtävissä myös teemojen ennalta suunnittelu ja mahdollisten lisäkysymysten muotoilu. Tein tutkimuksen teemahaastattelurungon peilaten sitä työni tutkimuskysymyksiin. Harjoitushaastattelun avulla muotoilin itselleni mahdollisia lisäkysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 185.)

Tutkimuksen yksityisyyden kunnioittaminen tarkoittaa ihmisten oikeutta määrittää itseään koskevien tietojen luovuttaminen tutkivalle henkilölle. Myös tutkimustekstien oikeanlainen julkaiseminen tulee taata, jotta tutkittavan henkilön yksityisyys pysyy suojattuna. Litteroin tarkasti jokaisen haastattelun käyttäen juuri haastateltavien ilmaisuja. Jätin aineistosta pois sellaiset ilmaukset, jotka olisivat voineet mahdollistaa haastateltavan tunnistamisen tutkimuksesta. Ilmaukset, joita jätin tutkimuksesta pois, olivat esimerkiksi nimet, paikkakunnat ja muut tunnistamista helpottavat ilmaukset. Tutkimuksen eettisyyden lisäämiseksi sekä haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi en selvittänyt valvotussa koevapaudessa olevien vankeusrangaistusten syitä. Joissakin haastattelutilanteissa tuli haastateltavan kertomuksista esiin vankeusrangaistuksen syy, mutta jätin sen tutkimukseni ulkopuolelle. (Kuula, 2006, 64.)

On mahdollista, että tutkimustulosten luotettavuus ei ole maksimi, koska tutkimus toteutettiin valvotussa koevapaudessa olevien näkökulmasta. Tutkija ei pysty varmistamaan tutkittavien vastausten todenperäisyydestä, koska tutkimus perustui valvotussa koevapaudessa olevien omiin näkökulmiin ja kokemuksiin.

9 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta sekä tuen tarpeesta koevapauden aikana. Seuraavassa tuon esiin teemoittain vankien omia kokemuksia valvotusta koevapaudesta.

9.1 Haastateltavien taustatiedot

Halusin selvittää haastateltavien taustatietojen avulla, minkälainen elämäntilanne heillä valvotun koevapauden aikana oli. Koska tutkimukseni pohjautui pitkälti tuen tarpeeseen ja saantiin koevapauden aikana, joidenkin haastateltavien taustatietojen avulla pystyi luomaan kuvaa siitä, mihin osa-alueisiin tukea olisi tarpeellista kohdistaa.

Haastateltavien keski-ikä oli 35,5 vuotta. Suurin osa haastateltavista oli suorittanut peruskoulun. Haastateltavien joukosta yksi oli suorittanut lukion. Osalla haastateltavista oli ammatillinen koulutus, mutta joidenkin kohdalla opinnot olivat keskeytyneet. Haastateltavista kaksi oli työelämänvalmennuksessa, kaksi opiskeli, yksi oli kuntouttavassa työtoiminnassa ja yksi toimi yrittäjänä. Suurin osa haastateltavista sai siis toimeentulonsa Kelasta maksettavista etuuksista.

Kukaan haastateltavista ei asunut yksin. Haastateltavat asuivat perheen, vanhempiensa ja lapsen tai vain lapsen kanssa.

Haastateltavien tuomioiden pituudet vaihtelivat vajaasta kahdesta vuodesta viiteen vuoteen ja kuuteen kuukauteen. Valvotun koevapauden pituus vaihteli kahdesta ja puolesta kuukaudesta aina kuuteen kuukauteen. En kysynyt haastateltavilta heidän vankeusrangaistustensa syytä, koska en kokenut sen olevan relevanttia tietoa suhteessa opinnäytetyöni tavoitteisiin.

9.2. Haastateltavien kokemuksia valvotusta koevapaudesta

Teeman tarkoituksena oli selvittää, minkälainen kokemus valvottu koevapaus on ollut. Selvitin myös, olivatko haastateltavat kokeneet jonkin koevapauden osa-alueen tai toiminnon vaikeaksi sekä olivatko haastateltavien ajatukset muuttuneet koevapaudesta.

9.2.1 Valvottu koevapaus siviilielämän harjoittelun mahdollistajana

Monelle valvottu koevapaus merkitsi mahdollisuutta harjoittaa normaalia elämää sekä ylläpitää sosiaalisia suhteita. Vähäisten rajoitteiden ei koettu olevan haitaksi, pikemminkin ne koettiin hyvinä arjen rytmittäjinä. Moni haastateltava toi esiin, kuinka hyvä on vapautua valvotun koevapauden kautta eikä suoraan suljetusta vankilasta.

”Mitä se mulle on? No, mä saan elää normalii elämää, elämää sillai niinku ei oo, ettei oo oikeestaan mitään muuta, muut rajoitteit mut ku et ei lähet minnekää kauemmas ajelemaa. Sil alueel mikä o määritelty ja saa ylläpitää sosiaalisii suhteit. Elikkä tää (VK) pelastaa aika paljon ku on puhelimen päässä kuitenkin. Ja saa hoitaa omat asiat niinku tiedäks, saa hoitaa, maksaa omat vakuutukses, saa käyd maksas puhelimenlaskut ja niin edelleen.” (H2).

Haastatteluissa nousi esiin myös valvotun koevapauden valmistelewan siviilielämään huomattavasti paremmin kuin vapautuminen suoraan vankilasta.

Aika laaja kysymys. Siis niinku sillain niin. Öö, äh no siis täähän on parempi lähtö niinku siviilielämään, normaaliin. Elikkä jos mä pääsisin suoraan van- kilasta, ni ei välttämättä menis niinku näin. Siis tää o hirvee hyvä. Mut siis joo, kyllähän tänkin voi niinku tavallaan viettää erilailla jos haluaa, mutta jos tähän asennoituu niinku asenteella ni tää o iha hyvä.

9.2.2 Valvottu koevapaus koetaan helppona suorittaa

Haastateltavat olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että valvotun koevapauden suorittaminen ei ole vaikeaa. He luonnehtivat sääntöjä reiluiksi ja enimmäkseen helpoiksi noudattaa. Haastatteluisa tuotiin esiin oma vaikutusmahdollisuus sääntöjen laatimisessa. Haastateltavat kokivat sen hyvänä ja kannustavana asiana.

”Vaikeinta.. nii, no vaikeinta mul o varmaa ollu omat menot siis no se nyt on tos vapauden aikana muutenkin, omat menot niinko suhteuttaa siihe et tarttis ol kotonaki. Ei mul oo ollu vaikeet täs ny, tai niinko koevapaudessa ni eipä tosiaan oo ollu mul mitenkään hankalaa noudattaa niit sääntöjä ja näin ja. Sillo ku sitä suunniteltiin (VK) ni kyllähän mult kysyttiin et mikä aika mul niinko ois hyvä soittaa ja näi että kotiintuloaika se vähän niitten mukaan ku mä käyn niis nois ryhmis ni et kerkeen kuitenkin ihan hyvin. (H3).

Eräs haastateltavista koki valvotun koevapauden vaikeaksi, mutta löysi siitä myös positiivisia puolia.

”Lyhyesti sanottuna tää on vaikeempi ku linnas olemine. No, se liikkumise rajoittelu ni se o vähä semmone. Nii ja on se kumminki sillee parempi et voi olla muksun kans. Kyl tää täsä aluks vähä tökki, meinasi lähtee jo takasinki. Mut kyl nyt on ruvennu menemään. (H1).

Muutama haastateltava kertoi paikannuslaitteen tuottaneen heille vaikeuksia. Heidän mukaansa laitteen ääni tuotti vaikeita tilanteita yleisillä paikoilla.

”Ei mitää muut vaikeet oo ollu, mut sikku sai tää, mää oli ensimmäine ku sai tää uuden valvontalaitteen ni se oli aluks kyl hankala. Se huusi sitä kenttää joka paikas ja se ei pella vieläkää kunnoll. Et se on, tuallaki oli yhres rauta-kaupas tekemäs kauppoi ni outo myyjä ni se sano et nyt o hänel vehkeessäs joku häiriö tääl ni sitku se piippaili sit se kysy vie mult et nauhotakko sää meijä puhelun, puhet. Mää sano, no en nauhot. Emmää selvittäny, mikä taskus huus.” (H6)

9.2.3 Valvottu koevapaus kerrotun mukaista

Halusin saada selville, oliko valvottu koevapaus juuri sitä, mitä haastateltaville oli kerrottu heidän aloittaessaan sen suorittamisen vai osoittautuiko koevapaus erilaiseksi. Suurin osa haastateltavista kertoi valvotun koevapauden olleen juuri sitä, mitä heille oli kerrottu tai mitä he siitä jo tiesivät muiden lähteiden kautta.

”No, ei se ny sillee. Kyllähän mä sen tiesin, et täytyy soittaa aina ku menee jonnekki ja ne tarkastussoitot ja sun muut ja...” (H1).

Eräs haastateltavista kertoi ajatuksen muuttuneen valvotusta koevapaudesta. Valvottuun koevapauteen siirtyminen suljetusta vankilasta oli ollut pelottava muutos.

”On, muaha pelotti oikeesti tai sillai jännitti, pelotti just nää muutokset ja kaikki. Ku se on tai ku laitostu tos ajassa, mitä kerkes olemaan ja sitte ku kaikki ne niinku sul tulee se et tarttee pitää itte ittestäs huolta. Kyllähä tual laitoksissaki täytyy mut se o sit taas eri taval, sillai tota muide vankie keskuudes niinku et se ettei muutu sun muut, mut kuitenkin ni siel oli niinku katto pään pääl ja ruoka kannettii tyylie niinku noka etee mut tääl se ei ol enää sitä.” (H5).

9.3 Valvotussa koevapaudessa saatu tuki

Tämän teeman tarkoituksena oli selvittää, minkälaista tukea haastateltavat ovat valvotussa koevapaudessa saaneet, jotta se tukisi tulevaa vapautumista sekä mihin he toivoisivat saavansa vielä enemmän tukea. Halusin myös selvittää, millaisena haastateltavat näkevät tulevaisuutensa valvotun koevapauden jälkeen.

9.3.1 Valvottu koevapaus tukee tulevaa vapautumista suhteellisen hyvin

Haastatteluista selvisi, että valvotun koevapauden aikana saatava tuki koetaan hyvänä tulevaa vapautumista ajatellen. Esiin nousi mahdollisuus muokata arjen rytmi sopivaksi ennen pääsyä vapauteen. Haastatteluista selvisi myös, että valvotussa koevapaudessa tukea tarjotaan ja sitä on mahdollista saada. Tuen määrä ja käyttö kuitenkin oli haastateltavista itsestään kiinni.

Kyyl se tukee niinko sitä rytmiä et löytyy se rytmi sit mikä sitte on helppo pitää ku se loppuu (VK), et sit saattaa jäädä jotain paikkoja, mihin saa jäädä vaiks hommiin tai muuta. Kyl ne kattoo ne joo (tuen keskittäminen), kattoo niinko et mitkä on ne, kyl ne oikeestaan aika tarkkaanki niit haravoi siin, mun kohdal varsinki ku mul o ollu aika raju päihdeongelma ni siihenhän ne keskity ja sitten mul oli niinku tää X (toimintavelvoitepaikka) niinku paikkana ni täähän tukee sit muutenki kaiken tavoin sit rikoksettomuutta ja päihteettömyyttä ja.. ” (H3).

Muutama haastateltava koki pääsyt valvottuun koevapauteen tukevan heidän vapautumistaan. Myös vankilahenkilökunnan kannustaminen koettiin hyvänä ja tukevana asiana.

”Juu on ja itsessään tää koevapauhan niinku tukee mua..” (H4).

Erään haastateltavan mielestä pääsy koevapauteen tuki häntä, mutta hän olisi toivonut sanallisen tukemisen sijaan konkreettista tukemista.

”No, ohan se ny pelkästään tukee niinku et ku pääsee tuolt laitoksest pois periaattees ja tota positiivisin mielin niinku ja yritetään skarpat joka asias niinku sillai, mukku se o vaa sitä sanal.. tai semmost niinku kannustamist jaksaa tämmöst näi, mut tota eihä siit ny oikeestaan voi saad mitä muuta tukee et ko ei siin vankilahenkilökunnal ja näil henkilöil kuitenkaa oo semmosii valtuuksii, mikkä pystys mun tilantees esimerkiks auttamaa ja tukemaa muuta ku sitä et kyl sää ny sitte pärjää. Kyyl sitä tietyl tapaa vois ol enemmänki (tukea), mut ei sitä ny vaatiikkaa ku ei heijä resurssit täl hetkel riitä siihe varmaa” (H5).

Muutama haastateltava kertoi pärjänneensä itse asioiden hoidossa ilman tukea. Tukea oli tarjottu, mutta he olivat kokeneet pärjäävänsä itseksensä.

”Asumishommat mä järjesti iha itte, en tarvinnu mitää apui siihe, sain niinku heti oman kämpän. Työhommatki mä osaa kyl iha itte hoitaa itteni töihin, ei täs oikee mittää oo.” (H1).

”Eei oo mitää, mitä sillo juteltii ku lähdin ni ei mitään muuta. En et kyl sannottii et jos tarttee (tukea) ni saa kysyy ja muuten, mut ei oo ollu tarvesta.” (H6).

Eräs haastateltavista mietti pitkään, miten asiat olisivat, jos ei olisi ketään ketä tukisi vapautumisen jälkeen. Hän koki valvottuun koevapauteen pääsyn tukevan vapautumista.

”No siis, mun omal kohdalla niinku mä kerroin mun historiast ni mä olen menestynyt koulussa ja menestynyt työelämässä ja niin edelleen ja on, kaikki on ihan kunnossa ja ei oo mitään semmosta taparikollisuutta ni mutta mä nään sen sillai et jos mä pääsisin suoraan suljetusta ulos ni mä olsin ihan hukassa, mä en tie, mitä mä tekisin. Ja jos mä olen semmonen, vaiks mä olen normaalisti todella aktiivinen työelämässä niin tota, mites niillä muilla sitten,

kenellä ei oo sellasta taustaa eikä oo perhettä tukena niinku mullaki o vanhemmat tukena, ketä o tukenu koko ajan.. Ni täsä o hyvä ku on niinku varmistetaan se toimeentulo silla ajalla, saa valmistella kaiken ni se homma ei muutu siitä mitenkään siitä koevapaudesta siihen vapauteen muutku et käydään hakees se paperi.” (H2).

9.3.2 Tulevaisuus valvotun koevapauden jälkeen avoin ja mielenkiintoinen

Yleisesti haastateltavat kokivat valvotun koevapauden jälkeisen elämän mielekkäänä. Vapautumista odotettiin kovin ja ”uuden” elämän aloittaminen nähtiin positiivisena sekä myös kiinnostavana.

”Saa alottaa niinku tiedäks niinku saa kokonaan loppuun tuomion ni saa alottaa puhtaalt pöydält.” (H2).

Vapautumisen jälkeistä siviilielämää odotettiin toiveikkaana, mutta ei ilman huolia. Huolta aiheutti tuleva vastuu itsestään. Haastateltavat uskoivat valvotussa koevapaudessa joidenkin elämänhallinnan perustaitojen siirtyvän siviilielämään.

”No ohan siin tietty vähän toisaalt sellane et mitäs sitten et mä olen vähän yrittäny sitä jos et ollaan sitä tääl vähä puhuttukki et mä saisin tänne jäädä X (toimintavelvoitepaikka) vielä tekemään ja sitä kautta kattomaan et mitäs sitte taas, mut ei mul sikko koevapaus loppuu ni siinä se sit loppuu et se o et ohan siin tietty niinku, helpompiha siin olis sit taas sanotaaks niinku mun kohdal niinku retkahtaa tai jotain muuta.” (H3).

”No siis toivottavasti se on vähän samanlaista ku nyt on, mutta totta kai mun sit työpaikka löytää ja.. Kyllähän totta kai odotuksia on, mutta...” (H4).

9.4 Valvotun koevapauden kehittäminen

Viimeisessä teemassa perehdyin valvotun koevapauden kehittämiseen. Halusin selvittää valvottua koevapautta suorittavien vankien ajatuksia ja mietteitä valvotun koevapauden kehittämismahdollisuuksista.

Haastateltavien mukaan kehittämistarvetta valvotussa koevapaudessa on. Haastateltavat toivoivat kehittämistä paikannuslaitteen toimivuuteen. Paikannuslaite koettiin huomiota herättäväksi ja sen huono toimivuus mahdollisti haastateltavien leimaantumisen yleisillä paikoilla.

”Toi ny ainoo ongelma on toi hakulaite, se on siis ihan, ihan syvältä. Siis se ei kuulu ja se piipittää, huutaa työmaalla, mä en saa työmaalla pitää puhelinta ja se herättää siel vähä niinku kummastusta. Nii, vaikka tämä on ihan uus, mutta se pelkkä kännykkä toimi paremmin. Mutta totta kai se varmaan vankilan puolelta huonompi ku ne ei pysty paikantaa nii tarkkaan, mutta... ” (H4).

Liikkuma-alueen rajoittamiseen toivottiin myös parannuksia. Liikkuma-alue herätti myös paljon ihmetystä.

”Ja sit mä ihmettelen sitä alueen rajotusta et misä saa liikkuu ja.. mitä varte sitä o rajotettu ku ne kuitenkin näkee, misä on käynty. Ku o se jäljityslaite. Nii, siis ei se mua nyte oo sillai haitannu, mut mä voin kuvitella et ku mä kuulin tosa tuttuja ketkä on lähteny, niil ei ollu ku periaattees ku yks kylä liikkuma-alue. Ni se on mun mielest, mitä se hyödyttää ettei saa liikkuu ku ne ajat o kuitenkin rajotettu. Nii, sitä mää ole vähä ihmetelly.” (H2).

Sama haastateltava pohti kehittämismielessä vankilahenkilökunnan luottamuksen ja kannustuksen lisäämistä koevapautta suorittavaa kohtaan. Kannustus koettiin tukielementtinä ja sen lisäämisen uskottiin auttavan koevapauden suorittamisessa.

”Ja se ku ei oo luottoo ihmiseen ni se, mä en tie, onks sul kokemusta, jos ei ihmiseen luoteta niin tota, ihminenhän tulee sellaseks et jos ei muhun luoteta ni ei mun tarvi sit toimii luottamuksen mukaankaan ku ei oo luottamusta, mikä, mitä täyttää. Nyt tää RSE (rikosseuraamusesimies) oli tosi kannustava, ketä mut nyt päästi, se sanos, et hän luottaa et sää hoidat kaikki kuntoon, et ei hän viitti sul ees mitään erityisii rajoituksii eikä tämmösii laittaa sen takii ku hän tietää, et sää hoidat kaikki kuitenkin kunnialla ja mä koen tän semmose-na luotton, et mul on koko ajan semmonen fiilis, et mä petän niinku hänen niinku odotukses jos mä tekisin jotakin. Ei pelkästään omaa tämä, tämä oma-tunto vaan myös se et tua noi et siin o niinku lisätukee vielä ja mitäs muuta. Mut mones paikas se luotto on tärkee, se on huamannu armeijassa, joka paikassa et ain ku suhu luotetaan ni on paljon enemmän intoa ja paljon parempi motivaatio tehä kaikki just niinku odotetaan. Mut niinku sanotaan ihmisest tulee se, mitä silt odotetaan tekevän, elikkä jos yhteiskunta painostaa jotain ihmistä, se syyttää sitä jostain, mitä se ei oo tehny, jos ne tarpeeks kauan painostaa, siit ihmisest tulee se, sen takii ku se ihminen loppujen lopuks haluaa täyttää ne odotukset.” (H2).

Eräs haastateltava toivoi huomion kiinnittämistä päihdetaustaisten vankien perheisiin.

”No joo, mun mielestä se on semmonen, varsinkin jos rikos ja päihdekierteessä se on muutenki vähä alkutekijöissä se koko perhekäsitys vaik ois lapsia ni ei se ny välttämättä sitä tarkota et se o, et hiffais sen perhekäsitykse siitä. Et kyl se vaatii vähä semmosta ja useimmiten ku vankejaki o ni kyl ne näköst päihde- ja rikostaustaa kuitenkin vähä enemmänki o ni. Ne o semmosii iha hyvii opett.. tai siis opettelun aiheita.” (H3).

Eräs haastateltava toivoi kehittämistä asuntoasioihin.

”Voi sitä kehittää just et siin valmisteluvaiheessa kun sitä ruvettais valmistelemaan hyvissä ajoin jo. Et siin olis myös se mahdollisuus et niinku mun kohdalla ni et toi ei poissuljettas näit mahdollisuuksii, mikä mulla on, et voi muuttaa vanhemman luo tai jotain, mutta et toi pyrittäs siihe et sitä omaa

kämpää kyl sitte et tota lähettäs jeesaamaan. Tai sitte otettas semmoset starttikämpät niinku tyylii et mitä sosiaalitoimistol joskus oli et toi mikkä o sitte valtiokustanteisii tai et sielt maksaa vuokralaine sit ketä vanki koevapau-teen menekään ni vuokran ihan normaalisti ni ni tota nini, mut sitä kautta sitte niinku ton oikee jonnekki siviiliasuntoo tai johonki tämmöse näi ettei tarttis ol tommone.. Se o hirvee ressaavaa ainaki omal kohdalt toi faija tykön asumine et et siin ettet sää ol sillo periaattees koton.” (H5).

Myös päihteidenkäytön valvontaa eräs haastateltava toivoi kehitettävän.

”Et se o, sen mää katto et ku et tosa käyrää kaks kaverii o nois ku käy tääl, o suurimma osa käyny ni ne o asiallisii (VK:n valvojat), mut sit kaks o jotai muuta ku o otettu näit huumeitei tual huoltoasema pihasaki ja sit mökillä ni niist, mut tietty ne kuuluu ottaa mut ku ei ikin o tähä ikkää huumeit käyttäny ni mä sen mää lasken kyl vähä kyl, et onko se sit vaa annettu niil kahrelle et ne ottaa ne vai.. Vai onko se vaa hee oma juttu, et sen mää katton vähä turhan päiväseks, sen mää ymmärrä et puhallutettaa tai muut, niinku ei sitä ikä noo ollu ni sen mää katton vähä kyl.. Et sillo mää ymmärrä jos o käyttäny ja muuten sitä kontrolloittee.” (H6).

9.5 Vapaa sana valvotusta koevapaudesta

Lopetin haastattelun vapaaseen sanaan valvotusta koevapaudesta. En esittänyt lisäky-symyksiä tai perustellut asiaa sen kummemmin, vaan annoin jokaisen haastateltavan ymmärtää vapaan sanan omalla tavallaan. Kaikki kuusi haastateltavaa kokivat valvo-
tun koevapauden hyväksi. Moni haastateltava nosti esiin valvotussa koevapaudessa saadun tuen ja kannustuksen. Tärkeänä pidettiin mahdollisuutta rangaistusaikana el-
vyttää sosiaalisia suhteita, olla perheen kanssa ja elää ja harjoittaa normaalia elämää ennen tulevaa vapautumista.

Valvottu koevapaus rangaistusmuotona sai positiivista palautetta. Moni pohti koevapauden mahdollisuuden lisäämistä muille vangeille.

”Hmm, no kyl mun, mun mielest siis toi koevapaus on.. ja seki on iha hyvä et se pituus niinko säädelty et miten se ihmisille passaa ja näin ja et tota.. Kyl se mun mielest siin on varsinki niinko varsinki äh, ketkä on vankilaan joutunu suoraan jostain tai ku on käyttäny ja tehny rikoksia kivitalosta aina vapautuneena ja näin ni mun mielestä siin ois iha hyvä tota muutoksen paikka monellekin, siin, siihe on kuitenkin aika paljo, yllättävän paljon potentiaalist porukkaa, sikko ne selvin päin on ni ne on ihan erilaisia ihmisii kuitenkin nini... Kyyl se mun mielestä, mun mielest pitäis enemmän kartottaa ja sit moni ni ei hän tietty kaikki halukkaitakaan oo. Kyl se mun mielestä osana vankeutta on ihan hyvä. Mun mielestä se on hyvä jos sillai et enskertalaisetkin laitettas kivitalon kautta ja sit avovankilaa ja ehkä koevapauteen se on kuitenkin se mihin, mis sit näkee koko niinko koko skaalan. Kyl mä luulen just ja sit niinko rikos, kenel o useempiki kerta ni, mun mielestä se ois ihan hyvä kokeilla jos ne sais vaan lähteen itte siihen mukaan. Kyl tost X (avovankila) ny lähti yks kaveri puolella vuodella ja kyl mää oon käsittäny et sil ihan hyvin menee, vaiks sil on niinko monta epäonnistumista takana, mut mä oon sitä mieltä et ei se koskaan liian myöhästä oo niinko.. ” (H3).

”Vapaa sana vapaudesta. Tää o hyvä homma. Siis mulle ainakin on toiminu. Kyllähän tästä ny moni valittaakin, mutta ne on pääasiassa niitä, joilla se menee piloille tai mokaa ni... Siis tää on hyvä ja suosittelen että niinku monille monelle monelle muullekin vangille kannattas kokeilla. Ja sit niinku täs kuitenkin tarvii niinku tiekkö hoitaa asiat et ei voi niinku jättää tiekkö sillai, et ”emmä tänään jaks mennä töihin” ja täs o kuitenkin täs o se tiukka, taino ei ny tiukka, mut normaali ihmise rytmi.” (H4).

Eräs haastateltava nosti esiin tuen tärkeyden valvotun koevapauden aikana.

”Loppujen lopuks mä nään sillain tän tosi kannustavana juttun tän koevapauden, tää antaa just sen luottamuksen, mitä siellä laitoksessa ei ole siihen ihmiseen ja sitku silt odotetaan et se pärjää siel hyvin ni se todennäkösesti

pärjää siel hyvin. Ja sitku täsä on se et sin otetaan päivittäin yhteys ni jos on, ne kysyy ain, et onks murheita ni voi sanoo sen murheen ja siihen todennäkösesti löytyy ratkasu ja apu sielt jos on jotain. Ja tota, öö, saa elämän rullamaan niinko ennen ku se lopullinen vapautuminen tulee. Ja sit jos tulee paniikki ni saa soittaa, et mä haluun takas.” (H2).

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta sekä vapautumisen tukemisesta koevapauden aikana. Lisäksi tarkoitus oli selvittää vankien ajatuksia valvotun koevapauden kehittämisideoista. Kehitysideoiden selvittämisessä tarkoituksena oli saada selville vangin kokemus ja näkemys valvotun koevapauden kehittämisestä.

Tämän opinnäytetyön perusteella voidaan todeta valvotun koevapauden merkitsevän vangeille uusia mahdollisuuksia. Haastateltavat luonnehtivat valvotun koevapauden mahdollistaneen elämönhallintataitojen elvyttämisen ja normaalin arjen harjoittamisen. Sosiaalisten suhteiden ja normaalin elämän merkitys nousivat vahvasti haastateluissa esiin. Moni haastateltava totesi valvotun koevapauden palvelevan tulevaa vapautumista huomattavasti paremmin kuin vapautumisen suoraan vankilasta. Samoin Mäkipään (2010, 206) tutkimuksessa valvotun koevapauden aikana mahdollistettu normaalin arjen harjoittaminen valmistaa tulevaan vapautumiseen. Valvotun koevapauden etu nähden vankilasta vapautumiseen koetaan hyvänä.

Opinnäytetyö osoittaa valvotun koevapauden tukevan vapautumista hyvin. Valtaosa haastateltavista luonnehti valvotun koevapauden itsessään tukevan tulevaa vapautumista. Hyvänä koettiin valvotun koevapauden mukanaan tuoma arjen rytmittyminen. Arjen rytmittyminen ei jättänyt tilaa rikolliselle elämäntavalle. Arjen rytmittymisen uskottiin minimoivan mahdollisuutta palata takaisin rikolliseen elämäntapaan. Moni uskoi ja toivoi rytmin säilyvän vapautumisen jälkeen. Mäkipään (2010, 206) tutki-

muksessa on nähtävissä samoja linjauksia valvotun koevapauden tukevan tulevaa vapautumista. Arjen rytmittyminen nähdään valvotun koevapauden aikaansaannoksena, mikä on helppo siirtää vapautumisen jälkeiseen arkeen.

Tärkeänä koettiin myös vankilahenkilökunnan sekä valvonnasta vastaavan henkilön sanallinen tuki ja kannustaminen. Verbaalinen tuki koettiin motivoivana tekijänä valvotussa koevapaudessa suoriutumiseen edellytysten vaatimalla tavalla. Sanallista tukemista kaivattiin enemmän ja sen toivottiin lisääntyvän myös muiden vankien kohdalla.

Eräs haastateltava toi esiin päihdevalvonnan tukevan päihteettömyyttä. Tuen kohdistaminen oikeaan ongelmaan tuki, tässä tapauksessa päihteettömyyttä, ja arjenhallinnan vahvistumista. Päihteettömyyttä tuki myös toimintavelvoite. Salosen ja Silvennoisen (2009, 59) mukaan valvontasoitot miellettiin kuuluvaksi valvottuun koevapauteen, mutta turhan harvoin. Liikkumarajoitukset koettiin joustamattomiksi ja tiukoiksi. Myös tässä tutkimuksessa selviää, että valvonta miellettiin osana valvottua koevapautta eikä se tuottanut juurikaan ongelmia vastaajille. Yleisesti valvotun koevapauden valvontavelvoitteita ei koettu hankaliksi. Esiin nousi valvonnan vähäisyys. Liikkumarajoitukset oli suunniteltu yksilökohtaisesti ja vastaajat olivat niihin tyytyväisiä.

Leena Mäkipään (2010, 203) tutkielmassa valvotun koevapauden rajoitukset koettiin hyvinä eivätkä ne rajoittaneet tavallisen arjen harjoittamista. Rajoitteet eivät olleet liian tiukkoja ja niiden noudattamista ei koettu hankalana. Myös tämän tutkimuksen osalta voidaan todeta valvotun koevapauden rajoitteiden reiluus. Säännöt koettiin itselleen sopiviksi ja oma vaikuttaminen niihin koettiin kannustavana. Moni haastateltava nosti esiin sääntöjen ja rajoitusten kiinnittävän takaisin arkielämään. Normaalien arkielämän harjoittaminen valvotun koevapauden aikana koettiin tärkeäksi.

Opinnäytetyön perusteella voidaan sanoa valvotun koevapauden jälkeisen elämän näyttäytyvän valoisana ja ”samankaltaisena” valvottua koevapautta suorittaessa. Vapautumisen jälkeistä elämää ei oikeastaan pelätty, ainoastaan esiin nousi sääntöjen ja rajoitusten poistuminen. Esiin nostettiin oman motivoitumisen ja opittujen elämäntaitojen edesauttavan siviilielämässä. Moni haastateltava toivoi valvotussa

koevapaudessa opittujen elämänhallintataitojen siirtyvän siviiliin. Mahdollisuus jatkaa koevapauden jälkeen toimintavelvoitepaikassa nähtiin toiveena ja mahdollisena.

Tämän opinnäytetyön perusteella voidaan sanoa, että valvotussa koevapaudessa löytyy kehittämistarpeita. Muutama haastateltava luonnehti jäljityslaitteen kehittämistarpeita. He nostivat esiin sen tuomia hankalia tilanteita työpaikoilla ja koulutilanteissa. Hankalaksi osoittautui laitteen toimimattomuus tiettyjen alueiden ulkopuolella. Kehittämistä toivottiin myös päihdevankien tukemiseen, joilla on perhettä. Perheen mukana olo valvotun koevapauden suorittamisessa koettiin tärkeänä. Haastatelluista kävi ilmi, että perheeltä saatu tuki auttoi valvotussa koevapaudessa ja tuki suorittajaa suoriutumaan koevapaudesta. Toiveena oli, että jokaiselle valvotussa koevapaudessa olevalle suotaisiin mahdollisuus perheen tukeen. Ajatuksena ja toiveena oli, että valvotussa koevapaudessa olevan perhettä tuettaisi tukemaan koevapauden suorittajaa. Parannusta toivottiin myös päihdetestauksiin. Päihdetestauksen tarpeellisuus ymmärrettiin, mutta päihdetestausten linjan toivottiin muuttuvan koskemaan vain huumeaineita käyttäviin/ käyttäneisiin vankeihin. Kokonaisuudessa valvotun koevapauden kehittämisideat olivat vähäisiä. Voidaan jopa todeta valvotun koevapauden olevan toimiva rangaistusmuoto, lukuun ottamatta pieniä, esille nousseita kehittämistarpeita.

Valvottu koevapaus nähdään kokonaisuutena todella toimivana ja hyvänä järjestelmänä. Sen kautta saatu tuki tulevaan vapautumiseen koetaan positiivisena ja kannustavana. Mahdollisuus sosiaalisten verkostojen luomiseen, normaalin arjen harjoittamiseen ja vapaana olemiseen valvotusti merkitsi uusien mahdollisuuksien syntymistä. Tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien mukaan valvottua koevapautta tulisi mahdollistaa monelle muulle vangille, jotta mahdollisuus rikoksettoman elämän opetteluun voi alkaa ennen vapautumista. He luonnehtivat valvotusta koevapaudesta vapautumisen valmistavan tulevaan arkeen huomattavasti paremmin kuin suoraan suljetusta vankilasta. Esille nostettiin valvotun koevapauden positiivisina puolina vankilalukumäärien pienentyminen.

11 POHDINTA

Valvottu koevapaus on mahdollistanut portaittaisen vapautumisen vangeille, jotka täyttävät koevapauden edellytykset. Portaittaisen vapautumisen hyvinä puolina pidetään vangin mahdollisuutta harjoittaa kontrolloidusti rikoksetonta elämää ja luoda tukiverkostoja sekä sosiaalisia suhteita. Alkuolettamukseni oli, että vangin tarve päästä valvottuun koevapauteen on vain vankeusrangaistuksen helpottaminen ja sen nopea suorittaminen loppuun. Erheellisesti ajattelin usean vangin olevan vahvasti sitä mieltä, että oman elämän muutos valvotun koevapauden aikana on lähes mahdoton tai siihen ei ainakaan suuremmin pyritä. Tutkimuksen edetessä esiin nousi vankien kertomuksista valvotun koevapauden positiivinen vaikutus heidän elämäänsä. Moni luonnehti nimenomaan valvottuun koevapauteen pääsyn tukevan vapautumisen tiellä. Valvottua koevapautta pidettiin mahdollistajana uuden, rikoksetoman elämän opettelussa. Moni haastateltava luonnehti valvotun koevapauden antaneen uuden mahdollisuuden aloittaa ”puhtaalta pöydältä”.

Tutkimuksessani monet haastateltavat nostivat esiin toiveensa valvotun koevapauden lisäämisestä myös monille muille vangeille. He toivoivat samaa mahdollisuutta muille, koska kokivat monien ”menevän hukkaan” suljetussa vankilassa. Heidän mukaansa oma motivaatio suhteessa valvotun koevapauden mahdollistamaan siviilielämän opetteluun avaisi uudenlaisen otteen yhteiskuntaan sijoittumiseen. Valvottu koevapaus tulee yleistymään rangaistusmuotona yhteiskunnassamme. Se tulee mahdollistamaan monille suljetussa vankilassa oleville vangeille mahdollisuuden siviilielämän harjoitteluun ennen tulevaa vapautumista. Vangin tuen tarpeen kartoittaminen ja tuen kohdistaminen oikeisiin ongelmiin lisäävät valvotussa koevapaudessa pärjäämistä. Myös vangin oma sitoutuneisuus takaa onnistumisia koevapaudessa. Valvotun koevapauden mahdollistaminen yhä useammalle vangille on yhteiskuntaan sijoittumisen kannalta järkevää. Valvottuun koevapauteen yhä useampien vankien sijoittaminen näkyy myös taloudellisesti. Noin sadan vangin valvominen kännykän ja satelliittipai-
kantimien avulla maksaa vuoden aikana saman verran kuin yksi vankipaikka (Mäki-

nen 2007). Kun säästäminen tapahtuu järkevyyden nimissä, on se minusta kannattavaa.

Kolikolla on kuitenkin aina toinen puolensa. Pelkästään säästösyistä ei mielestäni ketään voi laittaa suorittamaan valvotun koevapauden kaltaista vankeusrangaistusta. Tästä syystä koen tarpeelliseksi valvottua koevapautta suunniteltaessa kiinnitettävän huomiota siihen pyrkiviin vankeihin. Vankien oma motivaatio koevapauden suorittamista kohtaan on myös hyvä tarkastelun aihe. Ollessaan motivoitunut suoriutumaan koevapaudesta, suuren todennäköisyyden valossa koevapaus tulee onnistumaan hyvin. En tietenkään lähde yleistämään, koska on mahdollista että potentiaalisinkin vanki voi keskeyttää valvotun koevapauden tai syyllistyä rikkeeseen, minkä vuoksi koevapautta ei jatketa. Valvotun koevapauden ollessa vielä suhteellisen uunituore järjestelmä, on hyvä ottaa suurennuslasin alle tarkkailuun ne vangit, joille koevapaus olisi mahdollinen.

Valvottu koevapaus on vielä suhteellisen uusi rangaistusmuoto ja sen käyttöönotto on edistynyt tasaisella vauhdilla. Valvotussa koevapaudessa olevien lukumäärä on vielä tällä hetkellä varsin pieni, mutta lukumäärän kasvu tulevaisuudessa on taattu. Valvottua koevapautta suorittavien lukumäärä on kasvusuunnassa ja se luo uusia paineita Vankeinhoitolaitokselle. Valvonnan suorittaminen onnistuu tällä hetkellä suhteellisen hyvin, mikä on osittain valvottuun koevapauteen osallistuvien määrän ansiota. Osallistujamäärän noustessa valvontaa tulee pystyä lisäämään runsaasti, kuitenkin kadottamatta sen intensiivisyyttä. Mieleen nousee ajatus, miten Vankeinhoitolaitos aikoo toteuttaa suuremmalle osallistujamäärälle valvontaa ja pystytäänkö se pitämään tarvittavalla tasolla. Jos lukumäärät valvotussa koevapaudessa kasvavat ja valvonnan lisääminen samassa kasvun tahdissa on mahdotonta, mistä nipistetään, mitä lisätään? Onko mahdollista antaa pienemmän rikostaustan omaavalle vangille löyhempi valvonta ja samalla keskitytään raskaamman rikostaustan omaavaan vankiin? Näin tehtäessä valvotun koevapauden uskottavuus mielestäni horjuu ja samalla ulospäin näyttäytyy valvotun koevapauden olevan valvonnallisesti löyhä. Valvonta koetaan tutkimukseni mukaan osana valvottua koevapautta ja siitä saatava tuki tärkeänä osana oman elämän rakentamisessa. Siksi olisikin syytä kiinnittää huomio valvonnan tason pysymiseen tämän hetkisen tasolla.

Tutkimukseen osallistuneiden mukaan valvotun koevapauden jälkeinen elämä näyttää uudenlaisena haasteena, jota odotetaan positiivisin mielin. Valvotun koevapauden aikana opitut tiedot ja taidot aiotaan siirtää vapautumisen jälkeiseen siviilielämään. Tämän tutkimuksen mukaan valvotussa koevapaudessa saatujen elämäntaitojen sisäistäminen ja siirtäminen vapautumisen mukana uuteen elämään koetaan edesauttavan yhteiskuntaan sijoittumista. Moni haastatteluun osallistunut totesi toivovansa elämän olevan samanlaista kuin se on ollut valvotun koevapauden aikana, koska omaksutun rytmin ylläpitäminen koettiin viisaana ja kannattavana rikoksettoman elämäntavan mahdollistamiseksi. Tämän tutkimuksen mukaan osallistuneiden elämän laatua on parantanut valvotussa koevapaudessa saatu tuki tulevaan vapautumiseen. Tuki voidaan nähdä olevan arjen rytmittymisen löytyminen, mikä tässä työssä näkyi yli puolella haastatteluun osallistuneiden vastauksissa. Tuen saamisen mahdollistamista vangeille, mikä voi tietyissä tapauksissa käsittää juuri arjen rytmittymisen, tulee ylläpitää tulevissa koevapauksissa. Pieniin asioihin puuttumisella voidaan saavuttaa suuria onnistumisia. Aina ei tukemisessa tarvitse olla kyse isoon ongelmaan perehtymisessä, vaan pienten kuten juuri aiemmin mainitsemani arjen rytmittymisen tukeminen voi tuoda halutun tuloksen. Olen vahvasti sitä mieltä, että Satakunnan vankila on onnistunut tähän asti tukemaan tutkimukseen osallistuneita vankeja todella loistavalla tavalla. Huomion arvoista on, että haastatteluun osallistuneet vangit suorittivat haastatteluhetkellä vankeusrangaistustaan valvotussa koevapaudessa. Tällä tarkoitan sitä, että vangeilta löytyy kykyä ja halua siirtää vankeusrangaistuksestaan jotain tulevaan siviilielämäänsä. Se jo itsessään kertoo valvotun koevapauden olevan paljon enemmän kuin pelkkää tuomion suorittamista. Tässä on nähtävissä valvotulle koevapaudelle asetettujen tavoitteiden täyttyvän ainakin tältä osin.

On selvää, että valvottu koevapaus hakee paikkaansa rangaistusmuotona yhteiskunnassamme. Valvotusta koevapaudesta saatavat hyödyt sekä haitat ovat vielä osittain pimennossa, minkä vuoksi sen tutkiminen on erityisen tärkeää. Tutkimuksien kautta on mahdollista kehittää valvottua koevapautta entistä toimivammaksi ja sen paikan vahvistamista osana vankeutta. Tärkeää on saada tietoa sen toimivuudesta vankilahenkilökunnalta sekä myös vangeilta, jotka sitä suorittavat. Ei ole yhdentekevää jättää vankien näkemyksiä ja kokemuksia valvotun koevapauden toimivuudesta varjoon, koska nimenomaan vankien kokemukset rikastuttavat valvotun koevapauden

toimivuutta ja kehitystä. Heidän kauttaan saadut tiedot koevapaudesta mahdollistavat uusien kehitysten moninaisuuden liittäen ne valvotun koevapauden tarkoitukseen.

11.1 Jatkotutkimusaiheita sekä kehitysehdotuksia

Valvotussa koevapaudessa olevan vangin perheen tukeminen tulisi ottaa huomioon. Tutkimuksessa nousi esiin perhekäsityksen uudelleen opettelu ja sen tukeminen. Varsinkin kovan päihde- ja rikostaustan omaava vanki ei välttämättä ole tietoinen perhekäsityksestä ja siitä, miten perheen sisällä toimitaan, joten tärkeää olisi kiinnittää huomiota ja resursseja perhetyöhön koevapauden aikana. Perheen ja koevapaudessa olevan motivoiminen perhekäsityksen opetteluun ja tukemiseen toisi mielenkiintoisen jatkotutkimuksen ja tutkimuksesta saatu hyöty palvelisi jatkossa perheitä ja niiden toimivuutta koevapauden aikana.

Paikannuslaitteen toimintahäiriöt osoittautuivat hankaliksi tässä tutkimuksessa. Sen tuomat vaikeat ja leimaavat tilanteet koettiin häpeällisinä ja muutenkin haittaavina. Paikannuslaitteen kehittäminen toimivammaksi ja huomaamattomaksi vähentäisi epämuukavien tilanteiden syntymistä. Se vähentäisi vankien leimaantumista yleisillä paikoilla ja sen mukana kuljettaminen helpottuisi. On otettava huomioon, etteivät kaikki vangit ole tuoneet julki suorittavansa valvottua koevapautta, joten paikannuslaitteen kehittäminen nykyaikaiselle tasolle tulisi varmasti vähentämään tilanteita, joissa leimaantuminen olisi väistämätön.

Vankien päättäessä valvotun koevapauden säännöt ja rajoitteet poistuvat ja päätäntävalta omasta elämästä alkaa. Vangit ovat harjoittaneet päihdeetöntä ja rikoksetonta elämää koevapauden aikana. Ehdottaisin valvotun koevapauden päättäneiden vankien elämänlaadun tutkimista. Miten hyvin he ovat onnistuneet vapautumisen jälkeisessä elämässä? Miten rikos- ja päihdekierteen poissulkeminen elämästä on onnistunut ja mitä heille jäi käteen suorittaessaan valvottua koevapautta? Tutkimuksesta olisi mahdollista saada sen onnistuttua tietoa valvotun koevapauden vaikuttavuudesta sen päätyttyä.

Mielestäni tärkeää olisi lisätä valvotun koevapauden valvontakäyntejä vangin kotiin tai toimintavelvoitepaikkaan. Puhelimitse tapahtuva yhteydenpito on tärkeää ja sitä ei mielestäni tule missään kohtaan vähentää. On kuitenkin hyvä muistaa, että valvotussa koevapaudessa oleva vanki suorittaa vankeusrangaistustaan ja esimerkiksi puheluiden vähentäminen loppua kohden voisi vaikeuttaa koevapauden loppuun suorittamista. Puheluiden avulla valvottua koevapautta suorittavan on mahdollisuus kertoa ongelmistaan, toiveistaan sekä puutteista ja samalla henkilöllä on mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen puhelimitse. Valvontakäyntien tekeminen mahdollistaisi vankilahenkilökunnalle tiedon vangin tilanteesta ja voinnista. Kasvotusten tapahtuvan keskustelun avulla on mahdollista huomata esimerkiksi vangin elämäntilanteessa ja voinnissa tapahtuneet mahdolliset muutokset, jolloin tarvittaviin jatkotoimenpiteisiin on mahdollista ryhtyä heti. Tässä tutkimuksessa nousi esiin valvontakäyntien vähyys.

LÄHTEET

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. I. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. (toim.) & Valli, R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 3 uud. & täyd. p. Juva. WS Bookwell Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu- teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Hallamaa, J. (toim.), Launis, V. (toim.) Lötjönen, S. (toim.) & Sorvali, I. (toim.). Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki. Hakapaino Oy.

Lakso, A-M. & Mäntynen, S. 2011. Selviytymisen mahdollisuus - vankien kokemuksia valvotun koevapauden merkityksestä. Opinnäytetyö. Sosiaalialan YAMK- koulutusohjelma. Diakonia- ammattikorkeakoulu, Diak Etelä.

Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna; AS Pakett.

Mäkinen, J. 2007. Valvottu koevapaus. Viitattu 11.8.2012. <http://www.opuslex.fi>

Mäkipää, L. 2010. Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Helsinki. Hakapaino Oy.

Nikander, P. 2010. Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.). Haastattelun analyysi. Tallinna. Tallinna Raamatutrukikoda.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen www-sivut. Viitattu 15.4.2012. <http://www.optula.fi>

Rikosseuraamuslaitoksen www-sivut. Viitattu 15.4.2012. <http://www.rikosseuraamuslaitos.fi>

Tapani, J. & Tolvanen, M. 2011. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Rikosoikeus. (Talemum: Helsinki) Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. p. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Salonen, E & Silvennoinen, T. 2009. Vankien kokemuksia Vanajan vankilassa. Opinnäytetyö. Rikosseuraamusalan AMK-koulutusohjelma. Laurea-Ammattikorkeakoulu.

Visti, T. 2012. Valvottu koevapaus- uhka vai mahdollisuus? Opinnäytetyö. Rikosseuraamusalan AMK-koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu

LIITTEET

Kira Lehtinen
XXXXX XXXX XX
XXXXXXXXXX
XXXXXXXXXX

Tutkimuslupahakemus opinnäytetyölle

Haen tutkimuslupaa opinnäytetyölleni. Opinnäytetyöni nimi on *valvottu koevapaus vankien silmin*. Työni aihe käsittelee valvotussa koevapaudessa olevien vankien ajatuksia ja kokemuksia valvotusta koevapaudesta. Tarkoitukseni on kartoittaa, miten valvottu koevapaus palvelee vankeja vapautumisen jälkeen. Pyrin myös selvittämään, mitä valvottuun koevapauteen tulisi lisätä, jotta se antaisi paremmat eväät rikoksettomaan elämään vankeuden jälkeen. Kohderyhmä opinnäytetyössäni on valvottua koevapautta suorittavat vangit.

Opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa Porissa. Ohjaavana opettajana minulla toimii Satu Vaininen, satu.vaininen@samk.fi

Tutkimukseni toteutan haastattelemalla vankeja. Haastattelu on luonteeltaan teemahaastattelu, jonka nauhoitan. Haastattelut puran tarkan litteroinnin avulla. Analysoin työni laadullisen sisällönanalyysin avulla.

Olen aikatauluttanut työni niin, että se on valmis kesäkuuhun mennessä. Teoriaosuuden olen saanut jo melkein valmiiksi. Haastattelut suoritan maaliskuun, ja huhtikuun aikana.

Marja Wakkalan kanssa olen ollut yhteydessä opinnäytetyöstäni ja vienyt sitä eteenpäin.

Opinnäytetyöhöni haen tietoa vangeilta. Tieto käsittelee vankien ajatuksia ja kokemuksia valvotusta koevapaudesta. Ajoitan tietojen haun maaliskuu-, ja huhtikuulle.

Käytän tietoja opinnäytetyöhöni. Tietoja käytetään luottamuksellisesti ja olen ainoa, joka käsittelee nauhoitettua dokumenttia. Käytän tietoja niin, ettei opinnäytetyön lukija pysty tunnistamaan henkilöitä, joita olen haastatellut. Tietojen käsittelyn jälkeen poistan nauhoitetun dokumentin tietokoneeltani.

Teen työstäni tutkimusraportin. Työni raportoin Satakunnan ammattikorkeakoulun julkaisusarjassa.

Päätös

26.3.2012

20/332/2012

Kira Lehtinen

Hakemuksenne 12.3.2012

Tutkimuslupahakemus

Olet hakenut Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Satakunnan ammatti-korkeakoulun sosiaali-alan opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii lehtori Satu Vaininen.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Tutkimuksen aiheena on valvottu koevapaus vankien silmin.

Tutkimuksen toteutus

Kahdeksasta kymmeneen Satakunnan vankilan Huittisten ja Köyliön yksikön koevapautta suorittavaa vankia.

Lupahakemus

Haette lupaa haastatteluihin.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti.

Tutkimuksen yhteyshenkilönä on johtaja Marja Vakkala. Käytännön järjestelyt haastattelujen toteuttamiseksi sovitaan hänen välityksellä. Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilaosastojen muulle toiminnalle.

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Satakunnan vankilan Köyliön ja Huittisten yksikköön, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Hankkeesta tulee myös lähettää tiivis-

Käyntiosoite
Albertinkatu 25
00180 HELSINKI

Postiosoite
PL 319
00181 HELSINKI

Puhelin
010 36 88500

Telekopio
010 36 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

telmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta. Valitusosoitus liitteenä.

Kirsti Kuitavjärvi
kehitysjohtaja

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja Sauli Hautakangas
Satakunnan vankilan johtaja Marja Vakkala
Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kirjastonhoitaja Silja Rekomaa

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Minä, Kira Lehtinen olen Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden AMK-tutkinnon opiskelija. Teen tutkimusta valvotussa koevapaudessa olevien kokemuksista ja ajatuksista. Tutkimuksessa tavoitteena on myös valvotun koevapauden kehittäminen erityisesti vapautumisen tukemisessa.

Haastattelu tehdään luottamuksellisesti siten, ettei lopullisesta tutkimuksesta ole mahdollista tunnistaa haastateltavia. Haastattelut tullaan tekemään huhtikuun 2012 aikana. Haastattelun kesto on enintään 1,5h. Haastattelupaikka sovitaan haastateltavan kanssa erikseen.

Haastattelumateriaali hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

SUOSTUMUS

Annan suostumukseni haastatteluun tutkimusta varten. Annan yhteystietoni tutkimuksen tekijälle ja annan suostumukseni mahdollista yhteydenottoa varten. Tutkimuksen valmistuttua myös yhteystiedot hävitetään.

_____ / ____ 20__

Paikka ja aika

_____
Allekirjoitus ja nimenselvennys

Yhteistiedot: _____

Tutkimuksen tekijän yhteystiedot:

Kira Lehtinen

puh. XXX-XXXXXXX

XXXXXXXXXXXX

Teemahaastattelun runko

Taustatiedot

- ikä?
- asuminen (asumismuoto, yksineläjä, perheellinen)?
- koulutus / ammatillinen tausta (perus-, ja / tai ammatillinen koulutus, viimeisin ammatti)?
- toimeentulo (etuudet, palkka)?
- suljettu vai avovankila?
- vankilakertaisuus (ensikertalainen, uusijarikollinen)?
- vankeusrangaistuksen pituus?
- valvotun koevapauden pituus?

Teema 1. Kerro valvotusta koevapaudesta?

- koevapaus samaa kuin aloittaessa?
- Vaikeinta koevapaudessa?

Teema 2. Valvotun koevapauden aikana saatava tuki?

- Lisätukea?
- Valvotun koevapauden jälkeen?

Teema 3. Miten kehittäisit valvottua koevapautta?

- Valvotun koevapauden toimivuuden lisääminen?
- Lisää / vähemmän?

Vapaa sana valvotusta koevapaudesta?